

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

I ild, røg og vand

I ild, røg og vand

Steffen Linvald

I ild, røg og vand

*Udgivet af Københavns Brandvæsen
i anledning af dets 300 års jubilæum
9. juli 1987
med særlig henblik på årene efter 1970*

Steffen Linvald

I ild, røg og vand

Udgivet i anledning af 300-året for
Københavns Brandvæsens oprettelse.

Bogen er sat med Garamond
og trykt i Krohns Bogtrykkeri
på mat Macoprint.

Fr. Jensens Bogbinderi stod for bogbinderarbejdet.

Omslagsillustrationen er udført af Ebbe Sadolin.

ISBN 87-87526-92-1

Index

	Forord	9
I.	Brandvæsenet i København før og efter 1687 og indtil 1870	11–18
II.	Københavns Brandvæsen 1870–1970	19–22
III.	Københavns Brandvæsen i jubilæumsåret 1987	22–27
IV.	Ambulance- og sygetransporttjeneste	27–30
V.	Rationalisering og økonomi	31–32
VI.	Brandvæsenets udvikling til en demokratisk institution	32–36
VII.	Fire store brande	36–51
	Hotel Hafnias brand den 1. september 1973. Branden i Stengade 20 den 11. november 1975.	
	Branden i Dansk Sojakagefabrik på Islands Brygge den 15. juli 1980.	
	Branden i Pia-Lys, Viborggade 78 den 27. oktober 1982.	
VIII.	Sikringsforanstaltninger i kølvandet på de fire store brande	52–54
IX.	Omkring miljøberedskabsplanens tilblivelse .	54–57
X.	Nye tider, nye opgaver	57–60
	<i>Udarbejdet af Københavns Brandvæsen:</i>	
	Tidstavle 1970–1987	61–68
	Bemærkelsesværdige indsatssituationer 1970 –1987	69–78

Interims-
Brand-Ordnung
i Kiøbenhavn.

Hafniæ die 18. Octobr. 1687.

Erket hos Kongl. Majest. oc Universi. Bogtr. Joh. Phillip
Boekenhoffer,

Forside af datidens bekendtgørelse.

Den 9. juli 1687 – i år for 300 år siden – oprettede Kong Christian V et særligt branddirektørembede og etablerede Københavns Brandvæsen som en egentlig institution. I den anledning udsendes denne bog, hvis tilblivelse er muliggjort ved hjælp af midler, der er stillet til rådighed af brandforsikrings-selskaberne: Tryg Forsikring, Alm. Brand af 1792, Købstædernes almindelige Brandforsikring og Forsikrings-selskabet Østifterne, som jeg herved på brandvæsenets vegne takker for udvist beredvillighed.

Bogen er tænkt som en fortsættelse af tidligere historiskrivning om brandvæsenet og omhandler primært årene 1970 til 1987.

De senere års økonomiske stramninger har medført, at den gennem mange år udarbejdede årsberetning, der bl. a. beskrev de i løbet af året indtrufne særligt bemærkelsesværdige brande, ikke er udsendt siden 1973. For delvis at råde bod på dette savn indeholder denne bog en udførlig beskrivelse af bemærkelsesværdige indsatser og detaljerede beskrivelser af 4 store brande, hvoraf branden i Hotel Hafnia og »Stengadebranden« gav anledning til revision af såvel bygnings- som brandlovgivningen.

Juli 1987.

E. Boeck.

Forord

Den 1. august 1970 kunne Københavns Brandvæsen fejre sit 100 års jubilæum som kommunal institution, og i den anledning udgav det med afdelingsbibliotekar Sven Houmøller som forfatter det interessante skrift: »Med flid, kunst og vand«, der med særlig henblik på de sidste 100 år skildrede dets udvikling. Dets historie rækker imidlertid længere tilbage i tiden, endog til før den betydningsfulde dato: *9. juli 1687*, der betragtes som dets egentlige stiftelsesdag, idet Christian V da oprettede en »Hoveddirektion for Brand-, Lygte- og Vægtervæsenet« i København. Den mest indgående skildring af dets rige og afvekslende historie giver arkivar Arthur G. Hassø's pompøse værk: »Københavns Brandvæsens Historie«, som Kjøbenhavns Brandforsikring udgav ved sit 200 års jubilæum i 1931, hvortil Houmøllers skrift for så vidt slutter sig. Brandvæsenets ønske om nu ved 300 års jubilæet at skildre dets udvikling siden 1970 – med en kort historisk indledning – er forsøgt i det foreliggende arbejde, men uden hjælp og bistand fra Københavns Brandvæsen ville dette ikke have været muligt. I den forbindelse bringer jeg derfor brandchefen og hans medarbejdere min hjerteligste tak.

Steffen Linvald.

I

Brandvæsenet i København før og efter 1687 og indtil 1870

*»Om du vil tiden vide,
husbonde, pig' og dreng,
da er det på de tide,
man føjer sig til seng.
Befal dig Herren fri,
vær klog og snild,
vogt lys og ild,
vor klokk er slagen ti.«*

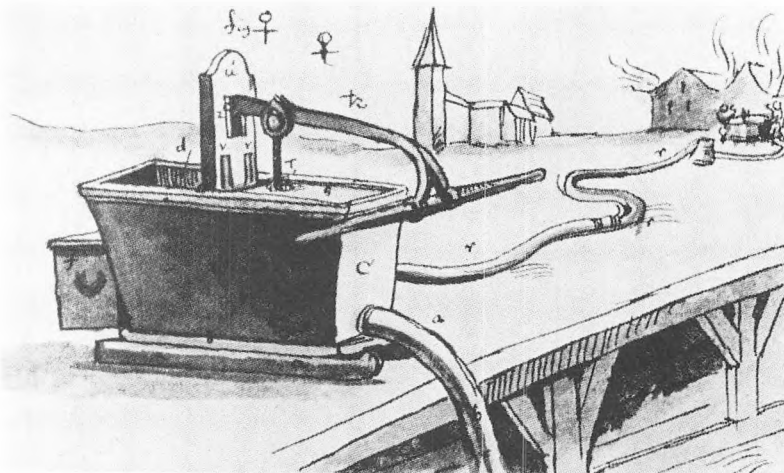
Det var ikke uden grund, at et af de gamle vægtervers, der blev afsunget hver aften i byens gader, mindede indbyggerne om at »vogte lys og ild«. Kan en brand i vore dage være alvorlig nok, er det dog intet imod de følger, den i ældre tid kunne afstedkomme – ikke blot for den enkelte, der i løbet af kort tid kunne miste alt, hvad han ejede og havde, men hvis uheldet var ude, og ilden greb om sig, endog for en hel bys befolkning. De store bybrande i 1700-tallet, der jævnt hen hærgede de danske købstæder, ikke at forglemme København, er talende vidnesbyrd herom.

Sin første »vedtægt om ildebrand« fik København i 1549. Den gav byens borgere anvisning på, hvorledes de skulle forholde sig, når kirkeklokkernes klemten forkyndte brand. Ingen mand kunne undslå sig for at give møde og hjælpe med til at få ilden slukket. Det samme gentoges omend lidt mere udførligt i rodemestrenes skrå af 3. november 1606, idet disse havde opsyn med slukningsredskabernes tilstedeværelse på brandstedet. Medens håndsprøjter allerede var i brug i København i sidste halvdel af 1500-tallet, synes man først i årene omkring 1606 at have fået en egentlig sprøjte på hjul, som vognmændene skulle sørge for blev transporteret til brandstedet. Som det fremgår af deres skrå fra 1610, var de nemlig pligtige til »dag og nat, hvor (Gud forbyde!) nogen ulykkelig ildebrand optændes, at lade holde et godt par heste rede hos

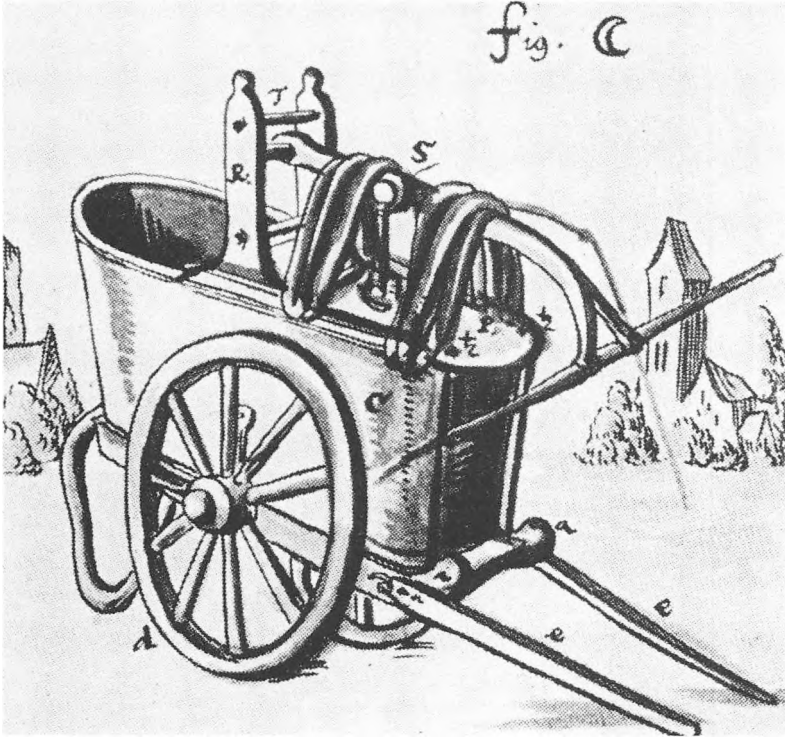
en af deres laugsbrødre, som kan føre vandsprøjte til ilden, hvor behov gøres«. De øvrige vognmænd skulle derimod »age vand at slukke med, så og age byens fyrehager og stiger til dem, hvor sådan fare for hånden er, og at de dertil ikke skal eller må være uvillige«.

1643 fik København en særlig »Brand- eller Ildordning«, der fastsatte, hvilke brandredskaber hver ejendom skulle være i besiddelse af, og hvorledes man skulle forholde sig i tilfælde af brand, endvidere at skorstenene skulle renses hvert halve år, og at der i husene ikke indrettedes ulovlige ildsteder. Desuden fik hvert kvarter i byen sin egen brandmester, som skulle »på denne ordning flittig agt have og den til god effekt forhjælpe og forfordre«. Ti år senere nævnes det, at byen nu havde to store og fire små sprøjter.

At de forholdsregler, der blev truffet, ikke var overflødige, beviste bl. a. en stor brand i Christian IV's kroningsår 1596, hvor fjorten ejendomme i nærheden af Gammeltorv blev luer-nes bytte. Endnu alvorligere tegnede situationen sig dog for byen under svenskernes belejring 1658–60, hvor der måtte træffes særlige foranstaltninger til at slukke opståede brande, »eftersom fjenden begynder med flyvende gloende kugler her ud i byen at skyde«.

Lille sprøjte, der ved en slange er sat i forbindelse med en kanal, hvorfra vandet pumpes op og ledes ud i den slange, som benyttes til at slukke ilden med. Tegning ca. 1690. (Det kgl. Bibliotek).

Sprøjte anbragt på to hjul. Allerede 1675 havde København imidlertid fået en »kobbersprøjte med 4 hjul under«. Tegning ca. 1690. (Det kgl. Bibliotek).

Stadig anskaffedes nye og bedre sprøjter. 1675 disponerede byen således over en »kobbersprøjte med fire hjul under« foruden over ti mindre sprøjter, brandspande, brandstiger, brandhager og syv brandtænger (til at gribe gloende kugler med).

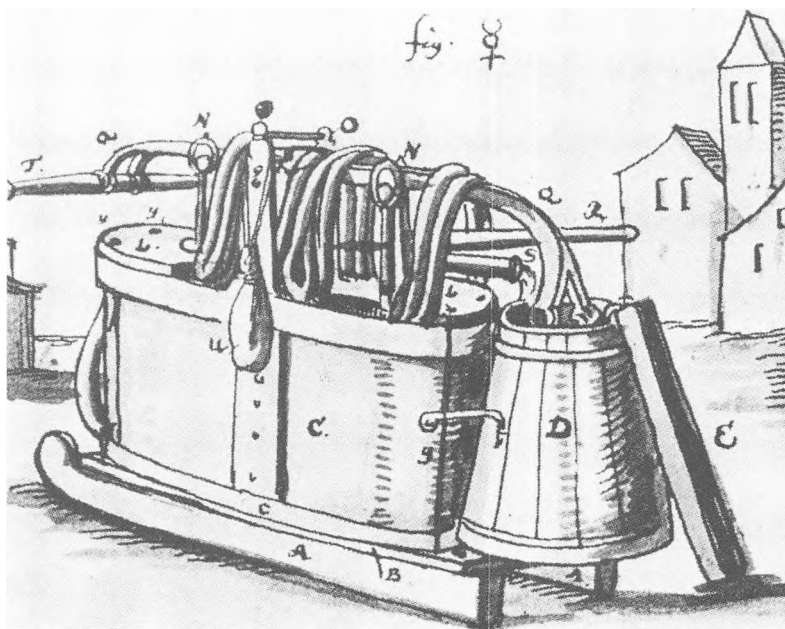
Den 9. januar 1686 nedsatte Christian V på foranledning af Københavns politimester Klaus Rasch en kommission, der skulle undersøge de slukningsremedier, staden i tilfælde af brand disponerede over, og 17. april samme år udnævntes den tyskfødte premierløjtnant Herman Garding, der havde kendskab til en ny hollandsk sprøjte med slange, til branddirektør i København, og efter hans forslag indkøbtes i Holland otte moderne brandsprøjter, hvoraf de syv var udstyret med slange og andet tilbehør. Som følge af disse anskaffelser oprettede kongen den 9. juli 1687 en »Hoveddirektion for Brand-

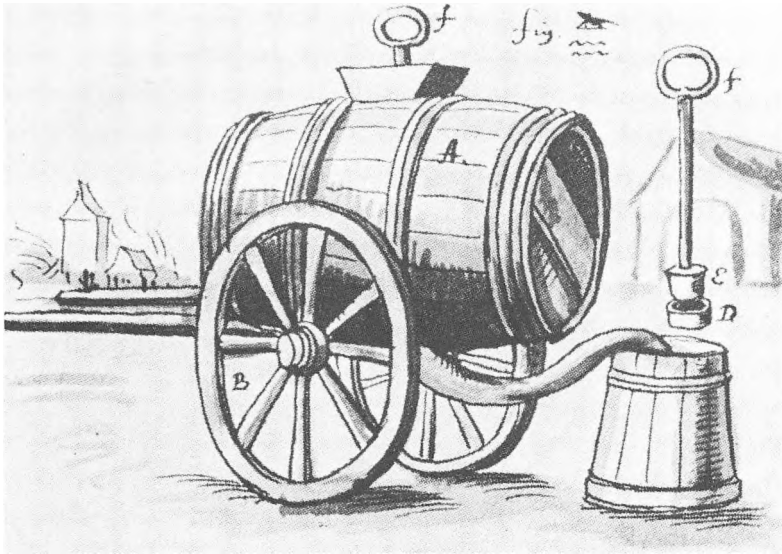
Lygte- og Vægtervæsenet«, og det er denne dato for 300 år siden, der betragtes som den dag, Københavns brandvæsen som institution blev grundlagt.

Det forblev dog ikke herved. 23. juli 1689 fik byen en ny brandordning, for »derved ulykkelig ildsvåde, det meste muligt er, næst den allerhøjeste bistand i tide at forekomme, hindre og dæmpe«. Der blev også givet anvisning på, hvorledes man skulle undgå, at der opstod brand og på hvilke slukningsredskaber, der skulle forefindes i husene og i kirkerne, ligesom der blev gjort rede for, hvorledes der i ildebrandstilfælde skulle slås alarm. Samme år nedbrændte imidlertid »det af tømmer og brædder ved Amalienborg opsatte operahus tillige med det dejlige Amalienborg Slot«, men det mest uhyggelige var, at 200–250 personer, der næsten alle tilhørte den københavnske overklasse, indebrændte.

I 1692 havde København og Christianshavn tilsammen tretten sprøjter, der betjentes af 373 mand, men udvidelser fandt stadig sted, og efter datidens opfattelse og især efter at

En sluffe, dvs. en sprøjte anbragt på en slæde. Bag sprøjten er ophængt et stort kar. Tegning ca. 1690. (Det kgl. Bibliotek).

Løndeformet sprøjte på hjul.
Tegning ca. 1690. (Det kgl. Bibliotek).

der i 1714 var blevet oprettet en »Brand- og Vandkommission«, der skulle fungere som overdirektion for brand-, vand-, lygte- og vægtervæsenet, skulle staden stå vel rustet i ildebrandstilfælde. Ikke desto mindre gik det under byens første store brand den 20.–23. oktober 1728 helt anderledes, end man håbede og ventede, og det til trods for at brandvæsenet nu var i stand til at stille med 1045 mand og 24 sprøjter foruden vandkar, sluffer, stiger etc. Det sørgelige resultat var, at så at sige alle kirker, offentlige bygninger og private huse i kvarteret mellem Vestervold og Gothersgade og mellem Nørrevold og Nybrogade blev flammernes bytte. Ialt gik 1670 ejendomme op i luer, men ligesom senere under byens brand i 1795 eller under andre af byens mange mindre brande høres der sjældent om tab af menneskeliv.

Efter byens store brand 1728 blev der naturligvis truffet adskillige forholdsregler for at hindre en gentagelse bl. a. vedrørende gadernes fremtidige bredde og husenes genopførelse.

Omkring midten af 1700-tallet kunne brandvæsenet i ildebrandstilfælde disponere over ca. 1400 mand, der havde pligt til at give møde, og i en ny brandordning af 9. maj 1749 på-

lagdes det brandmajoren, politimesteren og stadshauptmanden, at de »skulle leve med hinanden udi en sømmelig enighed og god forståelse om deres embede og forretninger og ikke lade komme nogen tvistighed om deres charges myndighed, allermindst ved ildebrandstilfælde«, men strengt iagttagte »stadens konservation, publique gavn og det almindelige bedste befordring«.

Slukningsmateriellet blev også stadig bedre, bl. a. udførtes 1748 efter en model på Holmen tretten slagpumper til anbringelse i kanalerne, og i 1750 konstruerede vicebranddirektør Boye Junge en ny sprøjtemodel, medens der i 1756 blev opstillet fem store kanalpumper mellem Nyhavn og Toldboden. På grund af de mange nyanskaffelser nærede befolkningen stor tillid til brandvæsenet, som end ikke Christiansborgs brand den 26. februar 1794 formåede at rokke, men næppe havde man overvundet det chock, som slottets brand trods alt havde været, før en endnu større ulykke ramte vor hovedstad: byens omtalte anden store ildsvåde 5.-7. juni 1795. Foruden Rådhuset og andre offentlige bygninger ødelagdes 941 huse og gårde fordelt på 55 gader og beskadigedes 22. Ligesom efter 1728 blev der også nu truffet visse beslutninger vedrørende genopbygningen. Desuden blev der nedsat en kommission, der skulle undersøge, hvorledes brandvæsenets forhold bedst kunne ordnes, slukningsredskaberne forbedres, byens vandforsyning sikres og ordenen opretholdes under ildebrand. Samtidig indkøbtes et par nye sprøjter i England, der blev anset for de bedste, datiden kunne præstere. I stedet for som hidtil at regne med 22 mand pr. sprøjte foreslog kommissionen 48, som skulle deles i to hold, der kunne afløse hinanden hver sjette time, ligesom sprøjternes antal burde forøges fra 27 til 38. Dette ville imidlertid betyde en mandskabsforøgelse på 800 mand til 1580 mand, der ikke alene som tidligere skulle rekrutteres blandt murer- og tømrersvendene men også fra andre laug. Desuden foreslog den oprettelsen såvel af et reservekorps på 200 mand som af et redningskorps foruden en udvidelse af antallet af befalingsmænd.

19. juli 1799 udkom den ny »Forordning angående Brandvæsenet i København«, der trådte i kraft 23. januar 1801.

I anledning af krigen med England blev der imidlertid senere på året truffet visse foranstaltninger til imødegåelse af et evt. bombardement. Den 2. april udstedte politimesteren i København en »Bekendtgørelse angående Bombers og Brandkuglers Slukning«, men det skyldtes sukkerraffinaderiet »Unionen«s brand i Strandgade 1804, at der atter blev nedsat en kommission til at undersøge brandvæsenets forhold. Denne resultatredde 1805 i en ny brandordning, hvor brand- og vandkommissionen deltes i to af hinanden uafhængige kommissioner. 1. januar 1806 blev den ny brandkommission øverste leder af brandvæsenet, hvis mangler den straks gik i gang med at afhjælpe. Brandslukningsredskaberne forbedredes, og det besluttedes at opføre deponer og overlade kommissionen Nikolaj Kirkes ruin til deponer for 96 kærre, brandredskaber og for kirkens sprøjte. Tårnet skulle bruges til smøring, tørring og reparation af slangerne samt til vagttårn og til prøvning af sprøjterne.

Under bombardementet 1807 blev brandvæsenet sat på en hård prøve, men trods dets anstrengelser ødelagdes næsten hele den nordlige del af byen med Frue Kirke og universitetet. Ikke desto mindre havde såvel politiets som brandvæsenets indsats været af så stor betydning, at byens kommandant, general Peymann bragte dem en velfortjent tak. Bombardementet havde dog krævet sine ofre blandt brandkorpsets mandskab: 13 var blevet dræbt, to officerer og 30 menige såret.

Blandt de efterfølgende års alvorligste begivenheder var branden i Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset på Christianshavns Torv i 1817 som følge af fangernes oprør. En nedsat standret dømte da også syv af dem til døden, tre fik forlænget straffetid, og senere dømtes 50, deraf ti til døden, men to af dem blev dog benådet med rasphusarbejde.

Året før havde brandkommissionen afgivet en indstilling om en ny brandordning og et forslag til en modernisering af brandkorpset, hvilket resulterede i et nyt »Reglement af 1. maj 1818«, hvorefter korpset nu skulle bestå af 4300 mand, som skulle udtages ved den borgerlige indrulleringskommission. I brandtilfælde skulle desuden vognmændene og bræn-

devinsbrænderne sørge for transporten af sprøjter, stiger etc. Nikolaj Tårn, som brandvæsenet havde benyttet siden 1807, blev ombygget efter en af chefen for brandvæsenet H. C. Schmidt allerede i 1817 udarbejdet plan. Herefter stod det københavnske brandvæsen på højde med tidens bedste, men ligesom tidligere fandt forbedringer og nyanskaffelser dog til stadighed sted. 1838 omfattede korpset 4460 mand incl. officererne, og det disponerede over tre pramsprøjter, fire trykværker, tretten sugeværker, fire anbringere, fyrre store sprøjter, femogtredive kabinetssprøjter, 101 baljesprøjter og 82 private sprøjter.

Omkring midten af århundredet kritiserede pressen imidlertid dets organisation, og som et resultat heraf oprettedes foruden den vagt, som i forvejen fandtes hos brandmajoren på Nørregade, fem nye vagter, der alle kom til at stå i telegrafisk forbindelse med hinanden. Det meddeltes endvidere, at en ny brandordning skulle træde i kraft 1. april 1860, efter at det ny vandværk ved St. Jørgens Sø havde skaffet byens forskellige kvarterer rigelige mængder vand.

Det betød også meget, at i 1864 blev den første dampsprøjte erhvervet i England. To år efter indførtes der hjelme for brandfolk som beskyttelse mod nedfaldne sten etc., og 1867 blev røgmasker første gang taget i brug. Allerede den 31. oktober 1863 var der imidlertid blevet nedsat en kommission for at drøfte brandvæsenets fremtid, såvel i den gamle by som i forstæderne efter at voldene var faldet. Forhandlingernes resultat forelagdes rigsdagen 1868, og samme år vedtog den »Lov om Brandvæsenet i Kjøbenhavn«, som den 15. maj 1868 blev underskrevet af kongen. Ifølge denne og et nyt regulativ af 21. juni 1870 skulle brandvæsenet i København overtages af kommunen. Dette skete da også den 1. august 1870 kl. 5 om morgenen, da det nyoprettede kommunale brandkorps tiltrådte.

II

Københavns Brandvæsen 1870–1970

I modsætning til det tidligere kgl. brandkorps, der talte mere end 4000 indrullerede medlemmer, bestod det nye kommunale korps kun af 101 fastansatte mand foruden en reserve på 400 mand, og hvad der kaldtes en »mobil reserve« på 24 mand. Brandkommissionen under ledelse af en stabsofficer, der som nævnt siden 1806 havde haft den øverste ledelse, ophævedes, og som chef med titel af brandinspektør ansattes en civilingeniør, der havde den fornødne faglige og tekniske viden. Titlen ændredes i 1898 til branddirektør og 1908 til brandchef. Foruden ham blev der ansat tre brandassistenter, dvs. brandinspektører. Officererne blev alle fastlønnede og pensionsberettiget og måtte derfor ikke have privat erhverv ved siden af. Desuden oprettedes nye brandstationer og ældre flyttedes til bedre lokaler, ligesom endnu en dampsprøjte anskaffedes, medens en tredie skænkedes af brygger I. C. Jacobsen.

Christiansborgs brand 1884 gav anledning til et nyt regulativ, som den 15. marts 1890 stadfæstedes af justitsministeriet, og ifølge hvilket brandkorpsets faste personale udvidedes fra 147 mand til 180 og der fastansattes 25 kuske mod tidligere ni lejede. 1896 ophævedes »den mobile reserve« og 1903 reservekorpset på 400 mand, da det i virkeligheden ikke havde været til nogen nytte. Stationernes og vagtlokalernes antal indskrænktes til seks, samtidig med at de store stationer i Adelgade og på Fælledvej udvidedes. Som erstatning for brandstationen i Nikolaj Kirke vedtoges opførelsen af den nuværende Hovedbrandstation, der er bygget efter tegning af stadsarkitekten Ludvig Fenger og taget i brug 1892. Mindre forbedringer som anskaffelse af en landauer til brug for brandinspektøren eller vicebrandinspektøren, senere af en vogn til den vagthavende assistent og i 1907 af en automobil fandt også sted. Indlemmelsen 1901–02 af Brønshøj, Valby og Sundbyerne bevirkede i 1904 opførelsen af en brandstation på Kløvermarksvej, 1905 indrettedes en brandvagt i Ryttersko-

len i Valby og 1907 opførtes Tomsgårdens station på Frederikssundsvej. Det forøgede arbejde nødvendiggjorde også ansættelse af et egentligt kontorpersonele, idet de påbegyndte moderniseringer og udvidelser samtidig gik i gang. 1913 anskaffedes den første automobilsprøjte, 1917 en personvogn til brandchefen, og i 1919 sluttedes der kontrakt med Daimler-Benz om levering af 27 køretøjer: en personvogn, to lastbiler, syv motorsprøjter, syv motortendere, otte ambulancer, en automobildrejestige og en automobilafprodsstige, der leveredes i årene 1920–24. I takt med den almindelige udvikling udskiftedes naturligvis også efterhånden denne vognpark.

Som følge af ottetimers arbejdsdagens indførelse 1919 udvidedes antallet af brandfolk, og udrykningsmandskabet inddeltes i 7 roder med gennemsnitlig 3 døgnsvagt pr. uge i stedet for som tidligere hvert andet døgn.

Ti år senere indledtes forsøg med røgbeskyttelse, hvortil der indrettedes lokaler i den ny brandstation på Enghavevej, som blev taget i brug 1929, samme år Københavns brandvæsen indførte skumslukning. To år efter begyndte de første forsøg med radioforbindelse mellem Hovedbrandstationen og køretøjer på gaden, hvilket siden har gennemgået en rivende udvikling.

Under anden verdenskrig fik brandvæsenet pålagt nye opgaver. Blandt andet bevirkede luftbeskyttelsesplanerne for København i august 1939, som er nærmere omtalt i Sven Houmøllers jubilæumsskrift fra 1970, at der i Storkøbenhavn skulle bruges 4500 mand, deraf alene i København 1900 mand, der blev udtaget blandt de værnepligtige og fik en kort uddannelse på brandskolen. Da der efter 9. april 1940 indførtes forhøjet beredskab, indkaldtes 5000 CB-pligtige til vagttjeneste på annekstationer og hjælpebrandvagter. Ligeledes henlagdes husvagtordningen under brandvæsenet og fra 1942 et fabrikluftværn. I krigsårene uddannedes derefter ikke mindre end 100.000 husvagter og instrueredes godt 2000 fabrikluftværn. Som følge af sabotager og schalburgtager fordobledes omtrent i disse år antallet af brande, og de kom derfor til at gøre god nytte. Under folkestrejken i sommeren 1944 ydede brandvæsenet en særlig påskønnelsesværdig ind-

sats, da det ikke blot lykkedes det at få slukket de opståede brande, men også at udføre rent humanitære opgaver til gavn for byens befolkning, navnlig for ældre og syge.

Efterkrigsårene havde naturligvis også sine vanskeligheder, men et lyspunkt betegnede dog indvielsen den 3. juni 1947 af den meget moderne og effektivt indrettede nye brandstation på hjørnet af Vigerslevvej og Hansstedvej. Administrativt skete også forskellige ændringer. Den hidtidige luftværnsordning blev 1. april 1949 afløst af en ny civilforsvarslov, og samme år fastsattes det, at Storkøbenhavn skulle ledes af en civilforsvarskommission med brandchefen som taktisk leder i Københavns kommune. Under ham sorterede både brandvæsenet, ambulancetjenesten, reservevandforsyningen og tilsynet med bedrift-, karré- og villaværn. Ti år senere oprettedes i 1959 den kommunale hjælpetjeneste, og året efter fik brandchefen overdraget administrationen og uddannelsen af det lokale civilforsvars værnepligtige.

Med nabokommunerne kom samarbejdet ind i faste former, og med Frederiksberg og Gentofte sluttedes der overenskomst

Fra alarmeringscentralen på Hovedbrandstationen.

om gensidig bistand. Desuden indførtes 7. december 1965 ceentralalarmering, idet enhver telefonalarmering i hovedstadsområdet skulle indgå til vagtcentralen på Københavns Hovedbrandstation. Denne tilkoblede allerede i december 1966 Falck og Zonens alarmanlæg, i april 1967 politiets meldecentral på Politigården og i 1968 Københavns havnevæsen. Efterhånden tilsluttedes den også en lang række omegnskommuner. Samtidig sørgede man for, at materiellet vedligeholdtes og fornyedes i den udstrækning, det var nødvendigt.

Både før, under og efter sidste krig er brandvæsenet, som oftest i dets kamp mod ilden, blevet udsat for stor fare, og tab af menneskeliv er da heller ikke undgået. Således er der sikkert endnu mange, der erindrer den store eksplosionskatastrofe på Holmen den 23. november 1951, der kostede 11 brandfolk, 3 Falck-reddere og 2 af marinens befalingsmænd livet, medens 30 blev hårdt og 32 lettere såret.

III

Københavns brandvæsen i jubilæumsåret 1987

I jubilæumsåret 1987 disponerer Københavns Brandvæsen over otte brandstationer: Hovedbrandstationen, station H, H. C. Andersens Boulevard 23; station A, Adelgade 115; station C, Markmandsgade 15; station D, Hansstedvej 7; station F, Fælledvej 20 A; station T, Frederikssundsvej 83 B; station V, Enghavevej 168–170 og station Ø, Østbanegade 89. Seks af disse stationer er besat med et slukningstog bestående af redningsstige eller snorkel, motorsprøjte og tender, medens de to stationer A og H kun har to køretøjer, hvortil dog for hovedbrandstationen H's vedkommende kommer inspektørvogn, røgdykkertender og fire pionervogne. I den forbindelse kan det måske have interesse, at alene i 1985 var der 5.222 alarmeringer til ildløs m. v., og heraf hidrørte de 4.730 fra

Brandchef E. Boeck. Ansat i København Brandvæsen 1943, brandchef fra 1974.

Københavns kommune, medens 492 var »udenbys«. Udover sit daglige arbejde med brandslukning i byen etc. er brandvæsenet også forpligtet til at yde hjælp ved ildløs i havnen og i skibe, der ligger ved bolværk. For havnevæsenets regning be-mander det desuden en brandstation på benzinhavnen Prøve-stenen. Derudover har det, som nævnt, sluttet kontrakt med Frederiksbergs og Gentoftes brandvæsener om en vis gensidig

hjælp i ildebrandstilfælde og med Hvidovre og Rødovre om brandslukning i en del af disse kommuner. Fremdeles er der med kommunerne i hele det storkøbenhavnske område truffet visse aftaler om assistance i påkommende tilfælde. Endvidere skal brandvæsenet administrere lovene og bestemmelserne om forebyggende brandbeskyttelse og føre tilsyn med teatre, hoteller, stormagasiner etc. samt med skorstensfejervæsenet. Tillige indgår brandvæsenet som led i Storkøbenhavns samlede civilforsvar og varetager derfor bl. a. uddannelsen af det kommunale civilforsvars kommunalt ansatte personale, foruden at det fører tilsyn med bedrift- og boligværn. Brandchefen er sektorchef for civilforsvaret i Københavns kommune.

Som tidligere berørt oprettedes efter forskellige tilløb den 1. juni 1930 brandvæsenets røgdykkertjeneste med daværende brandinspektør, senere brandchef Povl Vinding som leder, og allerede den 8. juni var det første røgdykkerhold efter et ganske kort kursus rede til udrykning. Året efter afholdtes i april det første egentlige røgdykkerkursus på Enghavevejens nye brandstation. Uddannelsen foregår nu delvis på brandvæsenets egen skole på brandstationen på Hansstedvej. I 1977 var denne stations eget røgdykkerhold blevet nedlagt, men samtidig blev tenderholdet på station V, Enghavevejens station, et reserverøgdykkerhold.

Brandvæsenets beredskab opgøres traditionelt i antal pladser, hvorved forstås antallet af brandfolk, der skal gøre tjeneste i alle døgnets 24 timer året rundt. Fra 1. januar 1987 skal der, efter at 39-timers ugen er blevet indført, ca. 4½ mand til at udfylde en plads. I 1952 var det samme tal ca. 2½ mand. I ildløstjenesten var der da 165 pladser til betjening af en by på ¾ million mennesker, men siden er beredskabet blevet nedskåret til 94 pladser i dag, men når antallet af brandfolk i ildløstjenesten alligevel er omtrent det samme som tidligere, skyldes det arbejdstidens nedsættelse.

Nedgangen i beredskabet indledtes 1959 dels med, at ledelsens privatchauffører bortfaldt, dels med investeringer i moderne teknik på kommunikationsområdet. Således overflødiggjorde bl. a. indførelsen af centralalarmeringsanlægget distriktstationernes telegrafister. Ligeledes var maskinmestrene,

der på dampsprøjternes tid havde været påkrævede, ikke længere nødvendige. I begyndelsen af 60'erne begyndte endvidere den proces, som gennem 20 år har ændret antallet af pladser på stige, sprøjte og tender på en distriktsstation fra 16 på tre hold til 12 på to hold. Også andre mandskabsbesparelser er siden 1980 blevet gennemført, og i 1986 nedlagdes desuden den sidste færdselsvogn.

Loven om arbejdsmiljø gælder naturligvis også for brandvæsenet, men for udrykningstjenestens vedkommende dog kun i forbindelse med øvelser, tilsynsarbejde og stationsarbejder, idet brandvæsenet på skadesteder som følge af arbejdets karakter ikke kan være underlagt arbejdsmiljøloven. Siden 1972 har det imidlertid haft sikkerhedsgrupper og sikkerhedsudvalg efter arbejdsministeriets bekendtgørelser, men hensynet til brandfolkenes personlige sikkerhed har også inden arbejdstilsynet, eller som det tidligere kaldtes fabrikstilsynet, oprettedes været højt prioriteret. »Både udvælgelsen, uddannelsen, materiellet og styrkens strukturelle opbygning har blandt andet sigtet på brandmandens sikkerhed«, oplyses det. Mandskabet skal bestå af fysisk robuste folk med god grunduddannelse som håndværker, befalingsmand i forsvaret eller lignende. Den uddannelse, det får i brandskolen, lægger yderligere vægt på effektivitet og sikkerhed for dem selv og andre, ligesom anskaffelse af materiel sigter mod det samme. F.eks. har alle indsatsfolk trykluft- eller kredsløbsapparat til fuld åndedrætsbeskyttelse.

Udrykningsstyrken »er klart pyramideformet« opbygget. Hvert hold er på seks mand, der ledes af en holdfører – en brandmester – og flere hold af en indsatsleder, der er brandinspektør. På alle arbejdssteder er der desuden oprettet sikkerhedsgrupper, og for sikkerhedsudvalget er brandchefen formand. Foruden ham består det af to medarbejdere med arbejdsledende funktion og to uden. Den daglige administration af sikkerhedsarbejdet forestås af vicebrandchefen som sikkerhedsleder. Til sikkerhedsudvalgets møder er korpslægen altid inviteret, og han er til rådighed ikke alene for periodiske lægeundersøgelser men også på de skadesteder, hvor den vagthavende brandinspektør finder det ønskeligt. Det skal også

nævnes, at brandvæsenet har en veluddannet sikkerhedsinstruktør (brandmester), der underviser på brandskolen, deltager i sikkerhedsudvalgsmøderne og er rådgiver for sikkerhedsgrupperne.

Det kan måske nu være interessant at kaste et blik tilbage til den 1. august 1870, da brandvæsenet blev en kommunal institution, og se hvorledes arbejdet i de mellemliggende år har ændret sig. Vagtordningen for brandfolkene fastlagdes dengang til to døgnsvagt tjeneste og derefter et fridøgn, hvad der svarede til en gennemsnitlig ugentlig arbejdstid på 112 timer. Vel sagtens som følge af, at fagbevægelsen i de fleste fag havde fået nedsat den ugentlige arbejdstid til ca. 54 timer og søndag fri, ændredes brandvæsenets vagtordning i 1907 til et døgn efterfulgt af et fridøgn, dvs. til en ugentlig arbejdstid på gennemsnitlig 84 timer. Indførelsen af otte timers arbejdsdagen i 1919 betød en yderligere lettelse for brandfolkene, hvis arbejde omlagdes til tre døgn ugentlig og fire fridøgn, dvs. til en gennemsnitlig arbejdsuge på 72 timer, der organiseredes i en 7-roders vagtordning. Samtidig blev brandfolkene fritaget for eftersyn af brandalarmer og brandhaner på deres fridage. I 1961 ændredes 7-roders vagtordningen til en 8-roders vagtordning, hvorved arbejdstiden nedsattes til tre døgnvagter for hver otte døgn eller med andre ord til gennemsnitlig 63 timer pr. uge; 1972 yderligere nedsat til en 9-roders vagtordning med en arbejdstid på gennemsnitlig 56 timer pr. uge. I forbindelse hermed blev der truffet aftale om ændret betaling for forskudt arbejdstid, for etablering af ekstra vagtordninger, pligtarbejde, for evt. etablering af rådighedstjeneste og for rationaliseringsforanstaltninger. I 1919 fik brandmændene løn for 16 af de 24 timer, beredskabsvagten varede, og denne var siden blevet reguleret til, at de i 1983 fik betaling for 20 af de 24 timers beredskabsvagt. Samtidig blev der truffet aftale bl.a. om brandmændenes forhold til 11 timers reglen i arbejdsmiljøloven af 1975, og dette havde til følge, at der i 1987 – altså i år – er blevet indført en ny vagtordning, hvor man er vendt tilbage til 7-roders ordningen, men nu med to roder på vagt ad gangen. Dette giver en gennemsnitlig ugentlig arbejdstid på 48 timer. I takt med arbejds-

tiden er den årlige ferie på to uger i 1914, tre uger i 1963 og fire uger i 1973, i 1981 forlænget til fem uger.

IV

Ambulance- og sygetransporttjeneste

Udover slukningskøretøjer etc. rådede indtil 1. maj 1987 brandstationerne C i Markmandsgade, F på Fælledvej og T på Frederikssundsvej hver over to døgnambulancer, hovedbrandstationen H over en døgnambulance og en dagambulance og stationerne A i Adelgade, D på Hansstedvej, V på Enghavevej og Ø i Østbanegade hver over en døgnambulance. Med disse ambulancer blev der i 1985 foretaget 53.779 udrykninger. Da det også er brandvæsenet, der står for den almindelige sygetransport i Københavns kommune, er desuden til dette formål på station T placeret 24 ambulancer, som i 1985 foretog 52.537 kørsler.

Der har i de senere år fundet en vældig stigning sted i ambulancekørslen. Endnu ved brandvæsenets 100 års jubilæum som kommunal institution i 1970 disponerede det således over 11 ambulancer med 36.835 udrykninger.

Sygetransporttjenesten i København går helt tilbage til Kommunehospitalets oprettelse 1863 og havde siden da fulgt den almindelige udvikling indenfor transportvæsenet – fra hestetrukken sygevojn med kusk og to portører til de 18 moderne ambulancer, den havde i 1972, hvor der udførtes 42.290 sygetransporter. Brandvæsenets overtagelse af kørslen med hjertepatienter og kørsel om natten var det første skridt mod den fusionering af de to organisationer, som borgerrepræsentationen havde vedtaget. Efter at der i et koordineringsudvalg mellem hospitalsvæsenet og brandvæsenet var opnået enighed om kørsler, materiel, tjenestetider, uniformering og uddannelse etc., kunne sygetransporttjenesten den 15. september 1972 flytte ind i nyopførte lokaler bag Tomsgårdens brandstation. Ved sammenlægningen blev til brand-

væsenet også overført 47 køreportører, der blev uniformeret som brandmænd ved udrykningstjenesten, men benævnt »brandmænd ved sygetransporttjenesten«. De 18 sygevoagne, der overførtes blev bemalet, pakket og indregistreret som brandvæsenets tolv akutambulancer. Til daglig holdes sygetransporttjenesten og udrykningstjenesten adskilt, men i akutte situationer skal de bistå hinanden.

For straks på skadestedet at kunne yde første hjælp og samtidig sørge for at patienternes tilstand ikke forværredes under transporten til hospitalerne, skulle ambulancerne indrettes praktisk med gode arbejdsmuligheder og et professionelt behandlingsudstyr. Dette krævede på den anden side, at ambulancefolkene blev uddannet til ikke blot at kunne bære patienterne, men at de også fik større indsigt i at behandle dem rigtigt og lærte at benytte ambulancens udstyr. Siden 1970 har de københavnske brandfolk på Landtransportskolen på Avedøre Holme fået en grundlæggende ambulanceudannelse. For yderligere at give dem et praktisk indblik i sygdomsbe-

Brandvæsenets ambulancetjeneste i arbejde under en brand.

Brandvæsenet medvirker også ved færdselsulykker.

handling blev der indledt et samarbejde mellem brandvæsenet og visse hospitalsafdelinger, så de fik større forståelse for de problemer, de kunne blive konfronteret med. Omvendt indgik der nu også i den københavnske sygeplejeuddannelse en dags ophold som observatør på en af brandvæsenets ambulancer. Endelig arrangeredes forsøgsvis i København i 1973 en hjer-teambulance, der var stationeret på Rigshospitalet og som var bemannet med læge, sygeplejerske og to brandfolk, men resultatet svarede ikke til forventningerne, så efter forsøgsperi-odens udløb ophævedes dette arrangement.

Allerede i 1960 var der blevet truffet aftale mellem brandvæsenet og Kommunehospitalet om afhentning af visitator til tilfælde, hvor det var nødvendigt med anæstesiologisk assistance. 1977 forandredes aftalen til, at det blev anæstesiolo-gisk afdeling på Kommunehospitalet, der selv overtog den lægelige udrykningstjeneste, når der over en direkte telefon fra alarmcentralen blev givet meddelelse om, at en hurtig lægeindsats synes påkrævet, f. eks. i tilfælde af drukne- og el-ulykker eller til fastklemte ved kørselsulykker etc. Samtidig

afsendtes den nærmeste ambulance til hospitalet til afhentning af lægen.

Skønt denne ordning fungerede tilfredsstillende, mente anæstesiologisk afdeling dog i 1985, at der kunne opnås en forbedring ved at ambulancen blev stationeret på Kommunehospitalet og kun blev bemanded med en chauffør, som afdelingen skulle give en uddannelse, så han ville kunne yde støtte til lægerne på skadestedet. Udrykningstiden ville derved blive forkortet, og man kunne udvide de tilfælde, redningen hidtil havde omfattet, med »kvæstede efter høje fald, respirationsbesværede og hjertetilfælde«. Forsøget blev en succes og derfor i 1986 forlænget yderligere to år. Samtidig blev der anskaffet en særlig lægevogn til formålet.

I 1985 indførte sygetransporttjenesten af økonomiske grunde, og fordi ordningen også havde den fordel, at den muliggjorde placering af brandfolk, der havde behov for skånetjeneste, enmandsbetjente ambulancer (P-vogne).

Efterhånden som de faste brandfolk i sygetransporttjenesten af den ene eller den anden grund forflyttedes fra den kørende tjeneste til vagtmesterkontor, garage og alarmcentral eller simpelthen gik på pension, afløstes de af unge brandfolk, og i forbindelse med en omstrukturering ændredes ansættelses- og uddannelsesforløbet, således at de fremover rekrutteredes til brandvæsenet over ambulance- og sygetransporttjenesten.

Dette vil betyde, at Københavns ambulancetjeneste i fremtiden vil tendere mod færre døgn- og flere 8-timers bemandede vogne, at flere specialambulancer vil aflaste de konventionelle ambulancer, og at ambulancetjenesten overvejende vil beskæftige personale uden egentlig brandmandsuddannelse. Efter den 1. maj 1987 vil der kun være otte døgnambulancer på brandstationerne, men til gengæld ni dagambulancer placeret efter behov. Denne strukturændring vil styrke ambulancetjenesten, og personalet vil i kraft af en stadig bedre uddannelse og større rutine, kunne tilbyde publikum en endnu mere kvalificeret service.

V

Rationalisering og økonomi

Allerede i januar 1959 var der af den kommunale rationaliseringskommission blevet stillet forslag om visse ændringer i brandvæsenets indkøbs- og servicefunktioner, men af forskellige årsager, bl. a. hensynet til personalet, påbegyndtes en omlægning først i 1977 med en flytning af såvel røgdykkerdepotet som munderingsdepotet fra afdeling II til afdeling III, der senere sammen med materieldepotet organiseredes under en fælles ledelse af materielmesteren, dog således at en formand havde ansvaret for hver af de tre depoters ordinære drift. Som et led af rationaliseringen samledes de tre depoter 1983, da en nedlagt tjenestebolig på station D, Hansstedvej gav mulighed herfor.

Da kommunens økonomi omkring 1980 forværredes, besluttedes det desuden som en konsekvens af de besparelser, der blev krævet, helt at nedlægge de offentlige gadealarmer, hvis vedligeholdelse både personalemæssigt og økonomisk var meget krævende. Da henved 98% af alarmerne var falske, havde man allerede 1978 reduceret udrykninger til disse til et enkelt køretøj, og efter at det i 1984 var blevet besluttet ikke at erstatte ødelagte alarmskabe, nedlagdes de helt i 1985. Dette betegnede i virkeligheden afslutningen på en hel epoke i brandvæsenets historie, der var begyndt den 1. april 1860, da den elektriske telegrafforbindelse mellem byens brandvagter var trådt i kraft. I 1880'erne var der desuden blevet etableret telegrafisk forbindelse fra de store offentlige bygninger til brandstationen i Nikolaj kirketårn, men allerede 1881 var man begyndt at opstille brandalarmskabe udenfor de gamle volde, og i 1885 fulgtes de op af alarmskabe i den indre by. Samme år installeredes den 15. januar i en to-værelses lejlighed i Lille Kongensgade byens første telefoncentral, der talte 22 abonnenter. For egen regning etablerede Københavns Telefon Aktieselskab 1892 en ledning til hovedbrandstationen, hvorigennem brandvæsenet ville kunne alarmeres.

I mere end et århundrede gjorde brandalarmskabene god nytte, men efterhånden som telefonalarmeringerne tiltog, og da samtidig, som vi har set, et stadig større antal meldinger fra gadealarmerne viste sig at være falske, besegledes i 1985 deres skæbne. Brandtelegrafens betydning var således svindende, og en sammenlægning af de to værksteder – telegraf og radio – havde derfor flere gange været på tale, før integrationen indledtes i begyndelsen af 1985, da begge værksteder i forbindelse med telemesterens afgang blev underlagt radiomesteren, medens to formænd fik overladt ledelsen af deres almindelige drift.

Det kan vel også betragtes som et led i Københavns kommunes rationaliseringsproces, at den i lighed med landets øvrige kommuner den 1. januar 1978 overgik til et nyt EDB-styret budget- og regnskabssystem. I dette indgik en opdeling i funktioner og hjælpefunktioner, og i forhold til det tidligere benyttede regnskabssystem udgik nu afskrivning og forrentning af anlægskapitalen. Som kommunal institution ændredes følgelig også brandvæsenets regnskab, og fra 1. januar 1986 overførtes investeringsudgifter fra anlægsbudgettet til driftsbudgettet.

VI

Brandvæsenets udvikling til en demokratisk institution

En af de mest iøjnefaldende træk i brandvæsenets senere historie er dets udvikling i årene efter anden verdenskrig fra en autoritær institution med militær disciplin til et demokratisk ledet korps. Med få undtagelser var brandofficererne, som de tidligere kaldtes, uddannede som officerer i hæren, ligesom enhver menig brandmand skulle have aftjent sin værnepligt – helst i marinen – og opnået bedste karakter.

Men selv om tiderne ændrede sig, gik der dog adskillige år, inden den demokratiske tankegang trængte igennem i brand-

væsenet og de ny samarbejdsformer for alvor virkeliggjordes. Efter et kommunalt direktiv oprettedes dog allerede i 1952 tre samarbejdsudvalg, henholdsvis for udrykningsstyrken; for værksteder, depoter og rengøring; samt for administrationen, benævnt SU I, II, III, og brandchefen afholdt i alle tre udvalg fire årlige møder, der fandt sted samme dag, og til hvilke der i forvejen var afsat et kvarter til hver.

I årtiet 1957–66 blev der højst holdt to årlige møder, men som en praktisk foranstaltning oprettedes i 1957 et fælles-samarbejdsudvalg: FSU, omfattende de tre SU.

I 60'erne vandt samarbejdstanken for alvor fodfæste, og som en udløber heraf opstod ideen til afholdelse af virksomhedskonferencer, som der i en ny samarbejdsaftale blev givet hjemmel til at afholde. Desuden nedsatte borgerrepræsentationen et såkaldt »klimaudvalg«, og ved et møde i SU I i slutningen af 1966 blev der fremsat forslag om afholdelse af en sådan virksomhedskonference. Tanken støttedes af SU II og III. I april 1967 afholdtes derefter et tredages møde på Store Kro i Fredensborg, hvor man drøftede samarbejde, information og kommunikation foruden regler for den kommunale administration. Resultatet blev, at foruden et par allerede eksisterende udvalg: et ferieudvalg, der var blevet nedsat 1962 og forstadierne til et bygningsudvalg 1964, nedsattes der nu både under de tre SU og under FSU en række underudvalg.

Efter nogle års forløb opsagde brandfolkenes organisation imidlertid på et dramatisk møde i november 1970 det hidtidige samarbejde med øjeblikkelig virkning, indtil der var etableret et beslutningsdygtigt formandskab, som ville være i stand til at føre resultaterne af udvalgsarbejdet ud i livet. Efter nogen tids forløb blev der dog sluttet forlig på den betingelse, at alle sager som behandledes af SU I skulle registreres i Teknisk Sekretariat, og at SU I's sekretær skulle bemyndiges til at kunne lægge pres på de forskellige afdelinger af brandvæsenet for at fremme sagsbehandlingerne. Samarbejdet genoptoges derefter i januar 1971.

Som følge af nogle nye bestemmelser i 1972 for Københavns kommunes samarbejdsudvalg skabtes det nuværende system, der består af et hovedudvalg, fem afdelingsudvalg og

lokaludvalg for de enkelte brandstationer. I såvel hoved- som afdelingssamarbejdsudvalgene er de tre personalegrupper: udrykningsstyrken, depot og værksteder m.v. foruden administrationen repræsenteret. Dette system godkendtes af samarbejdsnævnet i april 1973.

Midt i 1976 besluttede hovedudvalget at afholde en ny virksomhedskonference, der fandt sted på Hotel Hellebæk Kyst i oktober samme år, hvor man drøftede økonomi og uddelegering af ansvar og beføjelser samt konsekvenserne heraf. Det vigtigste resultat heraf blev, at der skulle anlægges et friere syn på formalia. Siden er der mellem selve møderne blevet truffet adskillige beslutninger af formand og næstformand. Samarbejdet foregår især i underudvalgene, og de råd, disse giver, følges som regel op af en tilsvarende beslutning i ledelsen.

1936 havde brandchef Vinding ved sin tiltrædelse omlagt brandvæsenets administration, således at de forskellige arbejdsområder blev fordelt på fire afdelinger: brandchefens kontor og afdeling I–III, og denne ordning forblev derefter stort set ved magt til 1975, bortset fra at i 1959 oprettedes Teknisk Sekretariat med daværende brandinspektør Boeck som chef.

I 1975 moderniseredes brandvæsenets struktur, idet de enkelte afdelinger blev mere selvstændige i deres forhold til magistraten, og samtidig fik de større ansvar – i overensstemmelse med samarbejdsaftalens forudsætning. Et par år efter ophævedes i februar 1977 den hidtil gældende brandlov af 1868 for København, der som andre kommuner henlagdes under landsbrandloven af 1960. Dette muliggjorde iflg. lovbekendtgørelse af 28/7–1983 oprettelsen af en brandkommission, bestående af borgmesteren for magistratens 4. afdeling, tre borgerrepræsentanter samt Københavns politidirektør. Desuden vedtog borgerrepræsentationen en brandvedtægt, hvorefter det i stedet for det gamle system med tjenestereglementer, der senest var blevet fornyet 1949, fremtidig under iagttagelse af de for Københavns kommune gældende samarbejdsbestemmelser skulle være brandchefen, der fastsatte bestemmelser for alle tjenesteforhold. Da dette ikke umiddel-

bart kunne ske, bestemte brandkommissionen, at de hidtidige tjenestereglementer fortsat skulle være gældende. Et omfattende udvalgsarbejde i samarbejdsudvalgene skabte derefter grundlag for det tjenestereglement, der trådte i kraft midt i 1985.

Når man, som tilfældet er, er sammen i 24 timer ad gangen, er et sådant reglement et forsøg på at skabe retningslinier for de moderne principer om uddelegering og samarbejde og har derigennem et rent praktisk formål, f.eks. at arbejdet på distriktsstationerne indenfor de givne rammer selvstændigt kan tilrettelægges af vagtmesteren, der har det formelle ansvar, men at det også sker i fællesskab med stationens øvrige mandskab. Ligeledes må de ansattes indflydelse på forfremmelser betragtes som noget nyt og for brandvæsenet karakteristisk. Allerede i 1969 havde SU I stillet forslag om et personalevurderingssystem, som man mente skulle fungere nogle år, inden det kunne benyttes i forfremmelsessager. Det viste sig imidlertid umuligt at skaffe økonomisk udvej for det administrative arbejde, et sådant system krævede, men allige-

En lokal slagter bispiser efter en brand sultne brandmænd.

vel oprettede afdeling II i slutningen af 1976 et udvidet centralnævn, der gav brandmændene indflydelse på deres egen forfremmelsesprocedure. Et år senere nedsatte magistraten et udvalg, der skulle arbejde med tanken om et forfremmelsesnævn. I dette var brandvæsenet ikke repræsenteret, og da man havde det indtryk, at resultatet set med brandvæsenets øjne ville betyde et tilbageskridt, enedes man i 1979 om at indføre indstillingsnævn for alle ved brandvæsenet ansatte. I begyndelsen af 1981 forelå de kommunale regler for forfremmelsesnævnet, men brandvæsenet benyttede fortsat sine regler om indstillingsnævn til midten af 1982, da man opnåede enighed om, hvorledes de ansatte under det ny system ville kunne bevare deres hidtidige indflydelse. Karakteristisk nok kaldes en del af forfremmelsesnævnet JU-BO, dvs. Indstillingsudvalget-Brandfolkenes Organisation, og dette er dybest set det centralnævn, man talte om første gang i 1969.

VII

Fire store brande

Fire af de alvorligste brande i de senere år skal her nærmere omtales, ikke mindst fordi de fik direkte indflydelse på den fremtidige brandsikring af byens ejendomme.

Hotel Hafnias brand 1. september 1973

En af de uhyggeligste brande i København i nyere tid var Hotel Hafnias brand, Vester Voldgade 23, den 1. september 1973, hvor 35 personer omkom.

Hotel Hafnia var et af Københavns bedste og mest ansete hoteller, der i 1965 havde gennemgået en større modernisering – men alligevel var det langt fra tidssvarende, og dets beliggenhed i det tætbyggede kvarter mellem Studiestræde og Vestergade forøgede naturligvis faren i ildebrandstilfælde.

Bygningen, der var opført 1897–99 af den i datiden kendte arkitekt Philip Smidth, var seks etager høj og bestod af fire fløje omkring en indre gård. På de tre sider var disse fløje sammenbygget med naboejendommene. Facaden var et typisk eksempel på dansk jugendstil. Gården var indrettet til restauration med faste markiser på siderne.

Foruden receptionen indeholdt stueetagen hotellets hall, restaurant og køkken, medens der i etagerne ovenover fandtes 44 dobbeltværelser og 17 enkeltværelser med ialt 105 sengepladser. I øverste etage var der endvidere tre personaleværelser med fem sengepladser, et snedker- og malerværksted samt et møbelmagasin. Hovedtrappen var beliggende ud til gården i forbygningen og omsluttede en elevatorskakt, og en bitrappe var indrettet i den nordlige sidefløj. Disse trapper stod i forbindelse med en hotelgang i hver etage.

Trods den store brandfare, hotellet frembød, var der ikke installeret sprinkleranlæg eller brandalarmeringsanlæg. Det skal dog præciseres, at intet af dette var i strid med den gældende bygge- og brandlovgivning.

Branden udbrød natten til den 1. september, og kl. 2⁴¹ alarmeredes alarmeringscentralen på hovedbrandstationen af hotellets portier. Den for hotellet normerede 1. udrykning, bestående af 11 køretøjer og 47 mand afsendtes straks under ledelse af den vagthavende chef og den vagthavende brandinspektør, men desuden kom også både politi og Falck-Zonen.

Allerede fra første færd synes situationen at have udviklet sig meget dramatisk. En kvinde stod på taget af hotellets bagbygning og råbte om hjælp, og flammerne slikkede ud af et vindue i hotellets nordfløj og truede et baghus i Studiestræde 47 C, medens en tagbrand udsendte en regn af gnister. Desuden sås der flammer bag vinduerne på 3. sal, og i de mange åbentstående vinduer ud til gaden stod der gæster og råbte om hjælp, (nogle nærmest hængende uden på facaden). Den vagthavende brandinspektør valgte først at redde gæsterne fra de øveste etager ved hjælp af en drejestige og to afprodstiger, idet han på dansk og engelsk søgte at berolige dem ved hjælp af en el-megafon. Samtidig førtes slanger gennem hovedindgangen til de to trapper.

Gæster i Hotel Hafnia reddes fra den brændende bygning ved hjælp af stiger.

Allerede kl. 2⁴⁵ tilkaldtes yderligere to drejestiger og to ambulancer, kort efter endnu fire ambulancer og en røgtender.

Redningsarbejdet til gaden forløb glat, idet 23 blev reddet ned ad stigerne, og kun tre omkom. Fire fra første sal nåede at redde sig selv ned ad hotellets hovedtrappe.

Gårdskakten var fra 3. sal og opefter et helt flammehav, så fra den side kunne der ikke iværksættes nogen redningsaktion. Man nærede også hele tiden frygt for, at ilden skulle brede sig til nabobygningerne. Fra Politikens gård reddedes

ved hjælp af stige den omtalte kvinde, der stod og råbte om hjælp på bagbygningens tag.

En stor indsats ydedes af røgdykkerne, der slukkede ilden på etagerne, og bragte såvel levende som døde, der blev fundet på værelserne, hen til bagtrappen, hvor andre brand- og ambulancefolk hjalp med at bære dem ned. En sidste undersøgelse af ruinerne bragte nye ofre for dagens lys. De tilskadekomne fik under korpslægens ledelse en førstehjælp i restaurationslokalet i den nordlige sidefløj, og hertil bragtes også ligene af de omkomne.

Brandvæsenet afsendte elleve ambulancer, hvoraf de seks kørte i pendulfart mellem brandstedet og hospitalerne. I alt deltog i sluknings- og redningsarbejdet 26 køretøjer og 95 brandfolk foruden politi og Falck-Zonens mandskab. 19 personer førtes til Kommunehospitalet, 16 til Rigshospitalet, 2 til Bispebjerg og 11 til Retsmedicinsk Institut, i alt 48 personer. 35 af disse var omkomne, deraf de 34 som følge af kulilteforgiftning og den sidste på grund af et kraniebrud, han havde pådraget sig ved at springe fra 4. sal ned i gården. Resten af de indlagte var røgforgiftede, forbrændte og chokerede, men overlevede.

Kl. 4⁰⁰ var ilden under kontrol og helt slukket ved 9-tiden, men af sikkerhedsgrunde blev der dog holdt vagt på brandstedet til den 3. september kl. 10³³.

De materielle skader var betydelige. I forhuset ud til Vester Voldgade var de tre øverste etager helt udbrændte og halvvejs i den nordlige sidefløj (nærmest Studiestræde), medens bagbygningens tagetage var stærkt beskadiget. Resten af bygningen var røgskadet, og i de nederste etager var der desuden sket store vandskader.

I oprydningsarbejdet deltog den kommunale hjælpetjeneste med 27 frivillige.

Ved de efterfølgende undersøgelser lokaliseredes brandens arnested til et tekøkken på 2. sal i den nordlige sidefløj, hvor der som i de andre etagers tekøkken var anbragt en papirsæk, hvori gæsteværelsernes papirkurve og askebægre blev ud-tømt. Man mente derfor, at Hafnia-branden muligvis kunne skyldes tobaksgløder, men på den anden side ville man heller

ikke se bort fra, at den kunne være påsat af en pyroman, der havde skaffet sig adgang til tekøkkenet. Noget afgørende bevis på en af delene fandtes ikke.

Imidlertid kan det betragtes som et mærkeligt tilfælde, at en 38-årig mand fra Helsingør, der sad fængslet for at have påsat 27 brande, netop i brandvæsenets jubilæumsår, efter at have nægtet ethvert kendskab til den, i februar 1987 – 14 år efter branden, pludselig erklærede, at det også var ham, der havde sat ild til papirsækken i Hotel Hafnias tekøkken.

Branden i Stengade 20, 11. november 1975

Godt to år efter at Hotel Hafnia var brændt, rystedes det tæt-befolkede kvarter på Nørrebro, der er kendt som »den sorte firkant«, af en næsten ligeså uhyggelig brand, der kostede ni personer livet. At den ældre bebyggelse på Nørrebro ikke blot var utidssvarende og sundhedsfarlig, men også direkte livstruende i ildebrandstilfælde, var denne brand et skræmmende eksempel på, og den beviste samtidig berettigelsen af dette kvarters gennemgribende sanering.

Den 11. november kl. 20²⁸ indløb der fra en hyrevogns-central til alarmeringscentralen på hovedbrandstationen melding om, at der var røg i gården Stengade 11. Der afsendtes straks den i sådanne tilfælde normale udrykning, omfattende en motorsprøjte, stiger og tendere samt 31 mand med den vagthavende brandinspektør som leder.

Brandstedet Stengade 20 dannede sammen med numrene 14–16 og 18 en vinkelbygning, men kun nr. 14 havde facade ud til Stengade, de andre derimod ud til en smal passage vinkelret på denne. Mellem nr. 18 og 20 førte en port ind til en gård og et baghus, Stengade 22–24. Adgangen til passagen skete gennem en jerngitterport, hvis overligger var for lav til at drejestigen kunne komme igennem, medens den fra naboejendommen Stengade 26 var adskilt ved et plankeværk.

Ejendommen Stengade 14–20 tilhørte Borgerligt Socialt Boligselskab og var opført omkring 1883 som en grundmuret, fem etager høj bygning med kælder og udnyttet tagetage. Hver etage indeholdt fire lejligheder enten med vinduer ud

Branden i Stengade gav anledning til en skærpet brandsikring af ældre beboelses-
ejendomme.

til passagen eller til gården. Kælderen, der oprindeligt havde været indrettet til beboelse, benyttedes nu til lager og pulterum. Huset var et korridorhus med trapper placeret i et fælles trapperum, hvor adskillelsen mellem de to trapper alene var en svingdør.

Ved brandvæsenets ankomst til Stengade 20 havde ilden

kraftigt fat i kælderen og den nederste del af trappen. Man begyndte at udlægge slanger, men pludselig slog flammer ud af de øverste trappevinduer. Af hensyn til de beboere, der stod i vinduerne ud til passagen og råbte om hjælp, blev der givet ordre til straks at gøre springtæppet klart. Under arbejdet hermed lød der råb fra gården om, at folk var ved at springe ud af vinduerne, og da man nåede ind i den, faldt en person ned fra tagrenden. Det var en 22-årig ung mand, der fra sin lejlighed på 4. sal – slemt forbrændt – var løbet fra hovedtrappen til bagtrappen, og derefter havde søgt at gå armgang i tagrenden, men var faldet, da kræfterne svigtede. Samtidig havde en 25-årig kvinde i lejligheden over porten, der var blevet opskræmt af røgen på trappen og de mange menneskers råb, klædt sin 1-årige datter på, og da trappen stod i lys lue, havde hun kastet barnet ud til nogle tilskuere, der havde grebet hende. Bagefter var hun selv sprunget ud. Fra en lejlighed på fjerde sal sprang en 15-årig dreng, der var alene hjemme, ned i springtæppet. Det samme gjorde en gravid kvinde på 31 år fra sin lejlighed på 1. sal. Derefter reddedes tre personer, der stod i vinduerne ud til passagen. De to blev hårdt kvæstet ved springet.

Imedens var der ankommet fem ambulancer, så de tilskadekomne kunne blive kørt bort, og kort efter tilkaldtes yderligere syv ambulancer. Da pionererne gik i gang med at udlægge lys i gården, opdagedes en mand i et vindue på 5. sal, hvor han stod i fare for at blive røgforgiftet. Springtæppet blev atter gjort klart, da man var i tvivl om, at manden, en 55-årig invalidepensionist, ville være i stand til at blive i lejligheden, eller om han ville klatre ud på taget. Samtidig fik en underbrandmester den strålende idé at undsætte ham fra et fladt tag på en bagbygning til Griffenfeldtsgade 7, idet der kun var 60 cm's afstand mellem hjørnet af denne og Stengade 20-bygningen. Skønt redningsaktionen foregik i 15 meters højde, lykkedes det underbrandmesteren at redde den lettere røgforgiftede og chokerede invalidepensionist.

I alt reddedes ti beboere, medens atten ikke var hjemme. Det var desværre ikke alle, der i tide nåede ud af den brændende bygning. Under slukningsarbejdet blev der fremdraget

Takket være en initiativrig brandmester lykkedes det på en utraditionel måde at redde en 55-årig invalidepensionist.

otte lig, blandt dem var på 4. sal en hel familie, bestående af mand, kone og to børn, samt to søstre og den enes 5-årige datter. Faderen til hende var den unge mand, der som tidligere nævnt var faldet ned fra tagrenden. På 5. sal havde døden desuden indhentet en 48-årig kvinde, der sad i sin stol uden ydre tegn på skader.

Kl. 22²⁰ var ilden under kontrol. Fire brandmænd var kommet lettere til skade, og to af dem blev bragt til Kommunehospitalet. Korpslægen, der var blevet alarmeret allerede kl. 20³⁷, foretog en første visitation og behandling på skadestedet.

På ejendommen skete stor materiel skade, bl. a. var hovedtrappen udbrændt fra kælder til kvist. Branden opstod i kælderen og var sandsynligvis påsat.

Branden i Dansk Sojakagefabrik A/S, Islands Brygge 59–63, 15. juli 1980

En af de begivenheder, der i de senere år har givet anledning til stærke følelsesmæssige drøftelser både i pressen, blandt

politikere og i befolkningen, er eksplosionen i Dansk Sojakagefabriks ekstraktionsanlæg den 15. juli 1980. Ved ekstraktion af sojaolie fra sojabønner benyttes stoffet hexan, der kan karakteriseres som en let benzintype.

Brandvæsenet fik den første melding om, »at der var sket noget på sojakagefabriken« den 15. juli ca. kl. 00¹⁷ fra politiets radiotjeneste, der meddelte alarmcentralen på hovedbrandstationen, at der ifølge Hovedstadens Trafikselskab var spildt flyverbenzin på Islands Brygge ud for sojakagefabriken, og at ruten for linie 40 var blevet omlagt på grund af eksplosionsfare.

Der var sket det, at ekstraktionsanlægget var blevet standset fredag den 11. juli om aftenen kl. 23⁰⁰ for at gennemgå et rent rutinemæssigt vedligeholdelseeftersyn, og mandag morgen kl. 7⁰⁰ begyndte ekstraktions- og reparationsafdelingens folk på dette arbejde. Normalt kunne dette afsluttes, inden aftenholdet mødte kl. 15⁰⁰, men denne gang trak arbejdet ud, og først kl. 23⁰⁰ kørte ekstraktionsanlægget tilsyneladende normalt. Et kvarters tid efter konstateredes imidlertid en stærk lugt af benzin. Lugten tiltog, og et par arbejdere blev dårlige og måtte ud i gården for at trække frisk luft, og andre fortalte, at de tumlede rundt som berusede. Ca. et kvarter efter midnat tvang benzindampene dem ud af gården til hovedporten, hvor den omtalte bus 40 blev standset, for pr. radio at give anmeldelse til politiet. Herfra afsendtes en politipatruljevogn og brandvæsenet blev alarmeret. Brandvæsenet afsendte en sprøjte, der standsede op på hjørnet af Islands Brygge og Stur-lasgade, hvor nogle arbejdere fortalte, at der var tale om benzinudslip fra ekstraktionsanlægget. Brandmesteren tilkaldte derfor den vagthavende brandinspektør, der hurtigt blev klar over den alvorlige situation og tilkaldte assistance. I mellemtiden blev benzindampene tættere og tættere, uden at man kunne stedfæste, hvorfra de kom. Af frygt for en eksplosion foreslog brandinspektøren at afbryde el-forsyningen fra transformerne i kraftcentralen, men virksomhedens maskinmester tilrådede med henvisning til risiko for gnistdannelse kun at afbryde den ubelastede transformer.

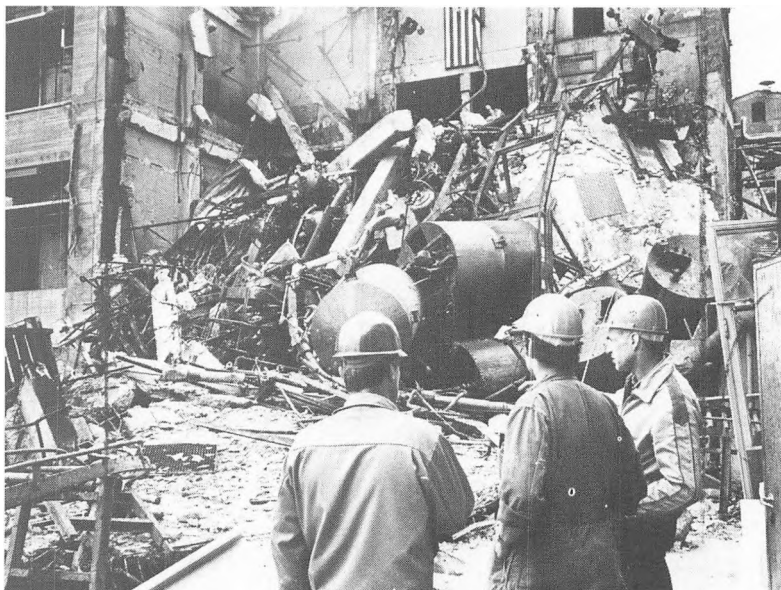
Kl. 00⁴⁵ havde de ansatte på fabriken samt brand- og politi-

Efter eksplosionen på Dansk Sojakagefabrik på Islands Brygge.

folkene samlet sig på gaden udenfor porten, og de bemærkede, da vagten afbrød den ubelastede transformer, et lille bål bagest i ekstraktionsgården. I løbet af brøkdele af et sekund voksede bålet, og en flamme, hedder det, »skød nu buldrende frem gennem gården, rev folkene med sig over gaden, hvor de sekunder efter lå og hørte store betonklodser, murdele, glas osv. regne ned omkring sig«. Af mange vidner, fortælles det, blev eksplosionen opfattet »som en ildtunge, der under tiltagende buldren skød frem gennem gården, ud gennem porten og over gaden for derpå atter at slå tilbage, afgive et meget højt brag og endelig skyde store flammer meget højt – lige op i luften – over ekstraktionsbygningen«. Derefter fornemmede man – hedder det videre – »en sand regn af mursten, betonbrokker, tegl, glas m. m.«. Næsten alle, der var tilstede, pådrog sig første og anden grads forbrændinger i ansigtet og på hænderne og for manges vedkommende tillige snitsår. Ekstraktionsafdelingens bygninger var så godt som alle totalskadede, og i selve ekstraktionsbygningens ruiner var der brand i det beskadigede anlægs hexanbeholdning. I nabobygningen var der stor tagbrand foruden et par mindre brande. I de følgende mi-

Virkningen af eksplosionen på Dansk Sojakagefabrik på Islands Brygge.

nutter afsendte alarmeringscentralen assistancestyrker i form af brandkøretøjer, ambulancer og politi. Derudover alarmeredes hospitalernes centralvisitation og endelig havnevæsenet, som sendte sprøjtebåden ASA. Yderligere fik man hjælp af den kommunale hjælpetjeneste, der havde tilbudt sin bistand, og i mellemtiden var såvel brandchefen som vicebrandchefen kommet til stede.

På eksplosionsstedet etablerede pionererne nødbelysning og skaffede adgang for slukningsarbejdet gennem aflåste porte og nedstyrtede bygningsdele, men alligevel var dette forbundet med store vanskeligheder. Som en trøst i ulykken konstateredes det, at den mod al forventning ikke havde krævet menneskeliv, men ingen i nærheden af eksplosionsstedet havde undgået at blive forskåret, forbrændt eller forgiftet. Ialt kom seks brandfolk, fem politifolk og seksten medarbejdere på fabriken til skade og måtte hospitalsbehandles.

Glimtet fra eksplosionen var så gennemtrængende, at træerne i Tivoli blev oplyst, og braget kunne høres helt ud til Herlev. Adskillige ejendomme på Artillerivej, Islands Brygge, Vesterbrogade og banegårdsterrænet led skade, og mange ru-der blev knust.

Først den 16. juli kl. 15⁰⁰ – henved 40 timer efter alarmeringen – kunne brandvæsenet forlade den ødelagte Sojakagefabrik. Senere undersøgelser synes at bekræfte teorien om, at årsagen til branden skulle skyldes en elektrisk gnist, måske forårsaget ved selvinduktion, da spændingen til den ene transformer blev afbrudt. Skaden ved ulykken er senere med en samlet erstatning på 200 millioner kr. blevet betegnet som den største danske forsikringskade siden anden verdenskrig.

Branden Pia-Lys, Viborggade 78, 27. oktober 1982

Godt to år efter eksplosionen i sojakagefabriken på Islands Brygge hærgede en brand den 27. oktober 1982 af omtrent samme omfang Pia-lysfabriken i Viborggade på Østerbro. Den vakte ikke mindre opsigt, måske også fordi den fandt sted kun tre dage efter, at Asp-Holmblads stearinfabrik i Helsingør den 24. oktober 1982 var nedbrændt. Siden besættelsestiden under krigen, er det blevet hævdet, havde København ikke oplevet en brand af en sådan intensitet som denne, og sagde en brandmester: »Jeg har aldrig oplevet noget lignende i de 30

Branden i Pia-Lys på Østerbro.

år, jeg har været i korpset«, og Ekstra Bladet kaldte den et »flammechock«.

Fabriken var opført i flere omgange. Den ældste del af fløjen mod Viborggade var bygget 1875, medens de andre fløje langs Silkeborggade, Vejlegade og en østlig fløj parallelt med en beboelsesejendom ud til Strandboulevarden var yngre. Indtil slutningen af 1970'erne benyttede De danske Bomulds-spinderier bygningerne til deres væverier, hvorefter de indrettedes til stearinlysfabrik, uden at der af den grund udførtes brandsikringsforanstaltninger svarende til bygningens nye brug. Et sprinkleranlæg var endog sat ud af drift flere år før branden.

Situationen forværredes yderligere ved, at der i gården var oplagret 50 tons råvarer, i stueetagen et par tons stearin og parafin, på 1. sal 20 tons færdigvarer og på 2. sal ca. 120 tons færdigvarer.

Brandvæsenet alarmeredes kl. 20³², og ved ankomsten brændte det kraftigt i den østlige fløj, og man forsøgte derfor at komme ind i fabriken gennem porten i Viborggade 78, men den var ikke til at bryde op. To brandmænd trængte derefter ind i bygningen gennem et vindue til højre for porten og forsøgte ved hjælp af en udlagt slange at få slukket ilden i lageret på de 50 tons råvarer – men forgæves, og efter knap tyve minutters forløb, da loftet brændte over dem, måtte de trække sig tilbage.

I mansardetagen ovenover søgte man også forgæves at få ilden slukket fra en stige, men allerede kl. 20³⁸ havde branden udviklet sig eksplosionsagtigt, og samtidig begyndte flydende stearin at løbe ud under porten og ned mod Strandboulevarden, hvor flere gled i den varme stearin og blev forbrændt. Kl. 20⁴⁴ rekvireredes et pumpekøretøj til Vejlegade på den anden side fabriken, men kun et kvarter efter havde »branden udviklet sig til noget nær det uoverskuelige«, udtalte politiet senere i dets rapport. Den kraftige strålevarme fik bl.a. lakken på Østerbro stations tender, der holdt på hjørnet af Viborggade og Silkeborggade til at boble, og de blå blinklys smeltede. Imens brændte det kraftigt i fabrikskomplekssets østlige del mellem Viborggade og Vejlegade, og brandfolk kæmpede

Den kraftige strålevarme antændte naboejendommene.

hårdt for at hindre ilden i at angribe de to nærliggende beboelsesejendomme ved at afkøle gavlene, men alligevel blev det nødvendigt at evakuere opgangene Viborggade 82 og 82 B, og kl. 21⁰⁶ blev en sprøjte fra Fælledvejens station sendt til Strandboulevarden 73 og indsat mod branden fra gårdspladsen mellem beboelsesejendommene. Kort efter evakueredes også opgangene i ejendommen Vejlegade 7 og 9, som det

dog takket være en særlig stor indsats fra brandvæsenets side lykkedes at redde.

Ilden tiltog stadig i styrke, og den voldsomme strålevarme truede snart beboelsesejendommene på den modsatte side gaden. Der tilkaldtes derfor flere slukningskøretøjer og indsatsstyrken kom op på 147 brandfolk. Tenderen fra Østerbro station søgte at bekæmpe ilden i ejendommen Silkeborggade 25, og fra Krausesvej blev et sprøjtehold fra Adelgade sat ind på at redde den nye og moderne ejendom Silkeborggade 21, men selv i de udlagte slanger gik der ild. Sammen med politiet påbegyndtes derfor en evakuering af huset, men på grund af varmen i gaden måtte de sidste beboere føres gennem en stuelejlighed ud på en altan og ned i gården. Kl. 21³⁵ var de tre ejendomme Silkeborggade 21, 23 og 25 evakueret, og 10 minutter senere var taget på beboelsesejendommene antændt. På dette tidspunkt ankom brandchefen, og kl. 21⁵⁰ evakueredes Silkeborggade 15, 17 og 19, senere også ejendommen på Strandboulevarden mellem Viborggade og Vejlegade.

Henad kl. 22⁰⁰ tilkaldtes det kommunale civilforsvar, idet der var behov for at få vand fra fjernere liggende brandhaner; kl. 22⁰⁰ blev Gentoftes drejestige tilkaldt og indsat fra bagsiden af Silkeborggade 23–25, der var en ældre ejendom.

Fabriksbygningen nedbrændte, og kl. 23³⁰ var branden under kontrol. Kl. 00³⁴ gav politiet beboerne tilladelse til at vende tilbage til de ejendomme, der ikke var blevet beskadiget. Silkeborggade 21–25 udbrændte helt og efterslukningen fortsatte hele natten igennem og den følgende dag.

Brandskaderne vurderedes til 60 millioner kr., idet skaderne på fabriken alene blev anslået til 40 millioner kr. 75 af dens medarbejdere, oplyste Ekstra-Bladet den 28. oktober, var blevet arbejdsløse, og ca. 120 personer i de brændte og beskadigede ejendomme hjemløse. Intet liv var gået tabt, men syv brandmænd var kommet til skade. Årsagen til branden mente man først skyldtes en defekt elektrisk ledning, men i efteråret 1986 tilstod den samme pyroman, som nogle måneder senere også tog ansvaret for Hafnia-branden, imidlertid at have påsat den.

»En brandmand er sin løn værd«.

VIII

Sikringsforanstaltninger i kølvandet på de fire store brande

Branden i Hotel Hafnia vakte som nævnt en vældig opsigt og henledte offentlighedens opmærksomhed på brandsikkerheden i flere af vore ældre hoteller, hvor man ligesom i Hotel Hafnia ville være prisgivet flammerne, hvis der ikke i tide blev truffet foranstaltninger til at imødegå en eventuel brand. Ved en bekendtgørelse i 1949 havde man ganske vist forsøgt at forbedre hotellernes brandmæssige sikkerhed, men dens gennemførelse var blevet standset i 1950 af Hotelværtforeningen, som havde fundet forslagene for kostbare. Som en skæbnens ironi var foreningens daværende formand Hotel Hafnias direktør, da dette hotel brændte!

Der skulle herefter gå mere end en snes år, før spørgsmålet atter blev aktuelt. Efter en bekendtgørelse fra justitsministeriet 1972 om brandværnsforanstaltninger i hoteller m.v. blev der ganske vist gennemført en række driftsmæssige forbedringer af sikkerheden i hoteller, men da der ikke kunne stilles bygningsmæssige krav til disse, opnåedes ikke den tilsigtede virkning.

Branden i Hotel Hafnia gav imidlertid anledning til, at borgerrepræsentationen nedsatte et udvalg (det såkaldte Kallestrupudvalg, opkaldt efter formanden, arbejdsformidlingschef, borgerrepræsentant Lauge R. Kallestrup) og justitsministeriet en hurtigt arbejdende kommission, hvis arbejde allerede den 21. maj 1974 resulterede i bekendtgørelse nr. 252 om brandværnsforanstaltninger i ældre hoteller m.v., og som trådte i kraft den 1. juni 1974.

I virkeligheden måtte den betragtes som en lov med tilbagevirkende kraft for forhold, der tidligere var blevet godkendt. Det lykkedes brandmyndighederne at gennemgå ca. 500 hoteller, plejehjem, kollegier m.v. og give dem besked om, hvilke bygningsmæssige ændringer, der skulle foretages, og

Evakueringsøvelse på københavnsk skole.

den 1. juni 1977, som var den angivne skæringsdag, var langt de fleste hoteller da også brandsikret.

Det kommunale udvalg modtog justitsministeriets bekendtgørelse meget positivt, men mente at brandsikringen også burde omfatte den ældre boligmasse i København og henstillede derfor, at der blev gjort noget på dette område. Endvidere foreslog udvalget, at de københavnske skoler skulle brandsikres. Baggrunden herfor var et forslag fra justitsministeriet om brandsikring af samtlige skoler i Danmark med mere end 150 elever. Af økonomiske grunde havde kommunerne imidlertid holdt sig tilbage, men nu fik Kallestrup-udvalget borgerrepræsentationen til at vedtage, at det blev pålagt skoledirektionen i samarbejde med Stadsarkitektens Direktorat og brandvæsenet at gå i gang med at brandsikre de københavnske kommuneskoler. Dette arbejde påbegyndtes i februar 1975, og i overensstemmelse med justitsministeriets forslag er samtlige kommunale skoler i København nu brandsikret.

Stengadebranden satte fart i brandsikringen af de ældre beboelsesejendomme – specielt af de såkaldte »korridorhuse« samt af de ejendomme, der kun havde en enkelt trappe af træ.

Et hurtigt arbejdende udvalg, som boligministeren nedsatte, fremsatte allerede kort efter nytår 1976 et lovforslag om brandsikring af ældre beboelsejendomme, og ved lov nr. 53 af 25. februar 1976 samt ved bekendtgørelse af 27. februar samme år vedtoges det, at ejendomme ældre end år 1900 på mere end to etager skulle brandsikres. I løbet af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne brandsikredes derefter de københavnske ejendomme for tilsammen ca. 300 millioner kr. Ejerne fik dog ret til at påligne beboerne en huslejeforhøjelse. Dette blev imidlertid en af årsagerne til, at brandsikringens næste etape af ejendomme opført efter år 1900 trak i langdrag. I København besluttedes igangsættelsen heraf af borgerrepræsentationen den 1. maj 1985, hvorefter ejendomme bygget mellem 1900 og 1905 skulle være brandsikret i løbet af to år. Senere (i 1987) har borgerrepræsentationen bestemt, at ejendomme opført fra 1905 til 1919 skal brandsikres inden 1. maj 1989. Brandsikringen bliver kontrolleret af bygge- og boligdirektoratet, der undersøger, om den i hver enkelt ejendom er blevet forskriftsmæssigt gennemført. For bygge- og boligdirektoratet er i København brandvæsenets forebyggende afdeling rådgiver.

IX

Omkring miljøberedskabsplanens tilblivelse

En af de nyeste opgaver, brandvæsenet har påtaget sig, er dets deltagelse i miljøberedskabet. I 1972 havde det vakt stor opsigt i befolkningen, at en tankvogn med stoffet Phenol var væltet i grøften ved landsbyen Simmersted i Sønderjylland, og at tanken var sprunget læk, hvorved drikkevandsforsyningen i området var blevet forgiftet. Det Phenol, som i størknet tilstand var blevet liggende på jorden, var derimod blevet fjernet af civilforsvarskorpset iført særlige beskyttelsesdragter og under iagttagelse af de stærkeste sikkerhedsforanstaltninger.

Efter en bombeeksplosion afdækker brandvæsenet knuste ruder.

Ulykken medførte en heftig diskussion i pressen om betimeligheden af transporter med farlige stoffer og produkter på biler, tog og færges, og om det beredskab, der skulle sættes ind, når uheldet var ude, og som i realiteten, selv om det ikke var videre slagkraftigt, da kun fandtes ved civilforsvarskorpsets udrykningsafdelinger. Statens Brandinspektion anbefalede imidlertid 1973, at der til hver brandstation anskaffedes

materiel og udrustning i et vist omfang, og senere på året pålagdes det brandvæsenerne at bekæmpe uheld med farlige stoffer. Samtidig blev det pålagt alarmcentralerne at tilkalde brandvæsenerne ved melding om uheld med disse. Året efter – i 1974 – udsendte miljøstyrelsen en vejledning for et beredskab ved uheld med disse, hvoraf brandvæsenerne skulle udgøre den vigtigste part. Denne vejledning var bl. a. udarbejdet sammen med Statens Brandinspektion og godkendt af justitsministeriet og Københavns kommune.

Da det i den foruden brandvæsenet også blev pålagt en række andre myndigheder og institutioner forskellige opgaver i forbindelse med evt. uheld med farlige stoffer, blev der i 1976 med brandchef E. Boeck som formand nedsat et repræsentativt udvalg til udarbejdelse af ansvars- og opgavefordeling mellem de implicerede myndigheder og institutioner. Udvalget, der havde 23 medlemmer, konstituerede sig med et sekretariat, bestående af det daværende miljøtekniske kontor, den senere Miljøkontrol, og brandvæsenet, foruden med en arbejdsgruppe, sammensat af repræsentanter for politiet, Stadsingeniørens Direktorat, Miljøteknisk Kontor, Civilforsvaret for Storkøbenhavn og brandvæsenet, lidt senere tilknyttedes også Arbejdstilsynets kreds København-Frederiksberg. Brandchef Boeck blev tillige formand for arbejdsgruppen.

Den miljøberedskabsplan, som blev udarbejdet af udvalget og arbejdsgruppen, godkendtes 26. oktober 1978 af borgmesteren for magistratens 5. afdeling, og samtidig meddelte han, at det repræsentative udvalg skulle fortsætte arbejdet med brandchefen som formand.

Miljøplanen tog direkte sigte på afhjælpning af skader og følgerne af disse ved uheld med farlige stoffer i Københavns kommune, på landjorden, i søer beliggende eller grænsende op til Københavns kommune, i indre vandløb, i kloaker og i havneområdet, herunder skibe ved kaj eller indgået til kaj efter konstateret skade på søen. Olieforurening på kysterne omfattedes ikke af planen, da dette normalt hørte under Søværnets operative kommando og miljøstyrelsen; heller ikke skader som følge af uheld på atomkraftværket i Barsebäck.

Ansvar for miljøberedskabsplanen har for Københavns kommune dels Brandchefens direktorat, dels Miljøkontrollen samt Københavns politi. At planen ikke har været overflødig, fremgår af de mange udrykninger, der siden dens igangsættelse 1978, er foretaget til »uheld med farlige stoffer«. De hyppigste tilkaldelser skyldes benzin- og olieudstrømninger på offentlige veje, men de større derimod virksomheder i havnen, hvor det undertiden har været nødvendigt at tilkalde assistance fra CF-korpset. Den hidtil mest omfattende miljøforureningsopgave fandt sted i Prøvestenshavnen efter et olieudslip i februar-marts 1985. Opgaven vanskeliggjordes i dette tilfælde af, at en del af den udstrømmende olie lå under isen, og at en del af arbejdet derfor måtte udføres af frømand på isen. I modsætning til brandvæsenets traditionelle opgaver er der i miljøministeriets instruks givet hjemmel for dækning af udgifterne i forbindelse med dets indsats mod miljøforurening, og efter indsatsen på Prøvestenen fremsendte brandvæsenet følgende en regning på kr. 121.000.

X

Nye tider, nye opgaver

Brandvæsenet må til stadighed tilpasse sig de mangfoldige forandringer, der sker i samfundslivet, og som medfører, at korpset næsten hele tiden stilles overfor nye opgaver, som kræver nye investeringer både i materiel og uddannelse.

De mange ledige kajpladser langs havnen, hvor der tidligere herskede megen aktivitet og fandtes store oplag af kul og andet gods, de mange lossepladser, som varmeværket »Amagerforbrænding« i 1971 til dels erstattede, i forbindelse med industriens udflytning fra Københavns indre by til de nye store industrikvarterer i forstæderne kunne vel umiddelbart skabe formodning om en tilbagegang også i brandvæsenets aktiviteter. Dette har imidlertid ikke været tilfældet, tværtimod, udrykningsantallet er steget væsentligt på grund af flere

småbrande, mange »falske og blinde« alarmer og »andre assistancer«. Brande i beboelsesrum har på grund af nye materialer og boligudstyr vist at udvikle sig voldsommere end tidligere. Som det fremgår af oversigten »Bemærkelsesværdige indsatssituationer 1970–1987« har der desuden været adskillige tilfælde, hvor springtæppet har været taget i brug. I perioden 1970–75 reddedes således ikke mindre end halvdelen af det antal personer, som i hele dette århundrede er blevet reddet på denne måde.

Mange virksomheder, som har ønsket at sikre deres værdier mod brand, har fået installeret automatiske brandalarmrings- eller slukningsanlæg. Disse anlæg har givetvis forhindret storbrande ved at melde eller slukke forekomne brande på et meget tidligt stadie. Til gengæld har de også afstedkommet mange blinde alarmer – tilkaldelse af brandvæsenet uden der har været brand. For at brandfolkene skal kunne finde årsagen hertil, kræves både evne til at se på en tegning af anlæget, stedsans og et praktisk håndlag. Ellers vil de ikke kunne retablere det.

Med den stigende udvikling og anvendelse af forskellige kunststoffer opstod der samtidig et voksende problem i forbindelse med brand, idet røgen fra sådanne stoffer hyppigt indeholder meget giftige eller ætsende luftarter, som f.eks. klorbrinte. Med vand danner klorbrinte saltsyre og dennes korrosive angreb på bygninger og løsøre forøgede skaderne væsentligt, ikke mindst fordi den dyre moderne elektronik var særlig udsat for ødelæggelse af korrosion. Skadeforsikringsforeningen »SKAFOR« tog initiativ til undersøgelse af problemet og foranledigede, at der på landsbasis blev oprettet et antal korrosionsenheder, rede til øjeblikkelig indsats, nårsomhelst der var risiko for korrosion. Dette blev, især fordi indsatsen ofte iværksættes under branden, en stor succes til gavn både for skadelidte, der hurtigt kunne genoptage driften, og for forsikringsselskaberne, som blev skånet for de helt store erstatningskrav som korrosionsangrebene ellers havde påført dem. Ordningen fungerede så godt, så »SKAFOR« i oktober 1983 besluttede at udvide den til at omfatte alt brandredningsarbejde. I et cirkulære fremsatte man tilbud om, at for-

En af brandvæsenets mange opgaver er at bekæmpe uheld med »farlige stoffer«. Bagefter spules dets såkaldte »Miljødragter«.

sikringsselskaberne fremover ville honorere alt arbejde, som udover almindelig brandslukningsindsats blev iværksat på brandstedet med henblik på begrænsning af følgeskaderne efter branden. I Københavns brandvæsen blev Skafor-cirkulæret modtaget særdeles positivt. Alle medarbejdergrupper mente det var naturligt, at brandvæsenet efter endt slukning begrænsede vandskaden ved at fjerne opsamlet slukningsvand og tildække huller i tag og vinduer samt hindrede uvedkommende adgang til tomten ved retablering af sprængte døre etc. Der blev indkøbt fornødent materiel, som i et lille udvalg blev anbragt på tenderne, og i 1984 blev desuden en ombygget specialambulance pakket som brandredningsvogn og sat til udrykning fra station D på Hansstedvej. Et tilsvarende køretøj blev få måneder senere stationeret på station Ø i Østbane-gade. Brandfolkene blev uddannet og for mere vidtgående følgeskadeopgaver indledte brandvæsenet et samarbejde med »ISS-Skadeservice«.

Da Københavns brandvæsen den 29. januar 1979 blev kaldt til en springtæppeaktion, blev det først efter ankomsten

klart, at man i virkeligheden var impliceret i byens første terroraktion. Denne begivenhed fik en ganske uddramatisk udgang uden blodsudgydelser; men den gav brandvæsenet anledning til at høste erfaringer og udforme en særlig instruks for den slags situationer i fremtiden. De alvorligste terrorhandlinger oplevede brandvæsenet den 22. juli 1985, da to bomber anbragt i plastposer ved henholdsvis et flyselskab overfor Vesterport station og ved Synagogen i Krystalgade eksploderede omtrent samtidig. Efter evakuering af den stærkt beskadigede del af Synagogen foretog brandvæsenet afstivning af bygningen, som var svært beskadiget af sprængningen.

I løbet af bare femten år har Københavns brandvæsen fra at være et rent brand- og ambulancekorps udviklet sig til også at være et moderne redningskorps, som bedre end tidligere står til befolkningens disposition, når mennesker, dyr eller værdier rammes af ulykker.

Brandvæsenets historie

Tidstavle 1970–1987

Vedrørende tidstavle for perioden før 1970 kan der henvises til tidstavlen i bogen MED FLID, KUNST OG VAND, udgivet i anledning af brandvæsenets 100 års jubilæum den 1. august 1970.

- 1970 21. januar: Brandvæsenets 1. snorkel, model Hi-Ranger sættes til udrykning på station T.
17. juni: Første nummer af et nyt internt informationsblad KOBLINGEN udsendes.
1. august: Københavns Brandvæsens 100 års jubilæum som kommunalt brandvæsen.
- 1971 1. januar: Brandskolen flyttes til station D.
1. januar: Kommandopostvogn – skolebus (K1) stationeres på station D.
1. april: Falck Tåstrup, der varetager brandslukningen i kommunerne Høje-Tåstrup, Sengeløse, Torslunde-Ishøj, Vallensbæk og Greve, tilsluttes centralalarmeringen (radio).
3. maj: Falck Rødovre, der varetager brandslukningen i Rødovre kommune, tilsluttes centralalarmeringen (radio).
15. november: Dykkertjenestens 25 års jubilæum.
- 1972 17. januar: Afprodsstige, station C, erstattes af en drejestige. Udrykningsgrænserne for sekundære udrykninger i station C's udrykningsområde ændres.
28. februar: Falck Ballerup, der varetager brandslukningen i kommunerne Ballerup-Måløv, Værløse, Ledøje-Smørum og Herlev, tilsluttes centralalarmeringen (radio).
29. februar: Falck Gladsaxe, der varetager brandsluk-

ningen i Gladsaxe kommune, tilsluttes centralalarmeringen (radio).

2. april: Der indføres 3-rodets vagtordning. Samtidig formaliseres 6 timers pligtarbejde.

1. juni: Der opbygges en sikkerhedsorganisation og vælges sikkerhedsrepræsentanter.

15. juni: De første (28) nødtelefoner ved motorveje (»motorvejsalarmer«) tilsluttes alarmcentralen.

16. september: Københavns kommunes sygetransportkørsel installeres med vagtmesterkontor, opholdslokaler og garage i en nyopført bygning på station T.

3. november: Et forsøg på 1/2 år med en »Hjerteambulance«, bemanded med en læge, en sygeplejerske og to brandmænd, indledes.

1973 1. januar: Ny struktur for brandvæsenets samarbejdsudvalg.

1. marts: Brandstation Stranden, hørende under Glostrup Brandvæsen I/S, tilsluttes centralalarmeringen.

31. marts: Med udgivelsen af årsberetning for 1972/73 ophører udgivelsen af en egentlig årsberetning.

17. september: Københavns Brandvæsen udgår af udrykningen til Kronborg Slot.

1974 28. februar: Brandchef Ammitzbøll afgår.

1. marts: Vicebrandchef E. Boeck udnævnes til brandchef.

1. marts: Brugen af dobbeltradede gallauniform med sabel ophører.

1. april: Brandvæsenet overtager Københavns hospitalsvæsenes sygetransportkørsel.

8. maj: Funktionen som kommandopostvogn overgår til inspektørvogn.

21. maj: Med baggrund i branden i Hotel Hafnia den 1. september 1973 udsendes justitsministeriets bekendtgørelse om brandværnsforanstaltninger i ældre hoteller.

1. august: Københavns Brandvæsen udgår af udrykningen til Fredensborg Slot.
13. august: Den tidligere brandchefbolig på station H ibrugtages som kontorlokaler for afdeling I.
1. november: 1. trin af beredskabet til bekæmpelse af miljøskader indføres.
1. december: 40 timers arbejdsuge indføres.
- 1975 1. marts: Københavns Brandvæsen udgår af udrykningen til Frederiksborg Slot.
1. april: Brandvæsenets administration (strukturen fra 1937) ændres ved oprettelse af en selvstændig økonomi- og lønafdeling. Teknisk sekretariat indgår som en del af det fremtidige brandchefens kontor, hvortil vicebrandchefembedet knyttes.
22. december: Udrykninger til gadealarmer reduceres til en stige og en tender (110 alarmer) eller en motorsprøjte (126 alarmer).
- 1976 1. februar: Alt materiel (bortset fra det rullende) samles under en nyoprettet stilling som materielmester.
25. februar: Med baggrund i branden i Stengade 20 den 11. november 1975 vedtages lov af 25. februar 1976 om brandsikring af ældre beboelsesbygninger m. v.
18. juni: Tiltaleformen »du« formaliseres i hele brandvæsenet.
- 13.–14. oktober: Virksomhedskonference på Hotel Hellebæk Kyst med repræsentation fra samtlige personalegrupper.
1. december: Bemanding af motorsprøjterne med 6 mand påbegyndes.
21. december: Det sidste nummer af det interne informationsblad Koblingen udsendes.
- 1977 Januar: I medfør af brandsikringsloven opsættes de første 15 m stiger i gårde, hvortil brandvæsenet ikke kan fremføre stiger.

10. januar: Røgtenderen, station D, nedlægges. Tenderen, station V, bemannes med røgdykkere. Færdselsvognstjenesten ændres fra 2 til 1 døgnbetjent færdselsvogn.

1. februar: Brandloven af 10. juni 1960 får gyldighed i København, hvor den afløser Lov om Brandvæsenet i København af 15. maj 1868, der var gældende fra 1. august 1870. Ændringen medfører oprettelse af Brandkommission og udfærdigelse af Brandvedtægt.

1. maj: Alle betjeningspladser ved ildløs- og pionertjenesten er nu forsynet med trykluftapparater. Samtidig indføres forbud mod skæg og hår, der kan genere masketætheden.

30. juni: Efter beslutning i borgerrepræsentationen bortfalder kravet om aftjent værnepligt som ansættelsesbetingelse for ansættelse som brandmand.

1. juli: Omlægning af ildløskøretøjernes bemanning afsluttet. Sprøjteholdene er bemandede med 6 mand, stigeholdene med 4 mand og tenderholdene med 4 mand, bortset fra tender/røgdykkerholdene på station V, der er bemandede med 5 mand.

15. juli: Udrykningsområderne mellem stationerne C og V ændres. Holmens område indgår som almindeligt slukningsområde.

1. september: Brandvedtægt for Københavns kommune træder i kraft.

1978 1. april: Hovedstadsrådet overtager udgifterne til driften af Københavnsegnens alarmcentral.

1. april: Københavns kommune får ny styrelsesvedtægt, bl. a. oprettes en magistrats 6. afdeling. Brandvæsenet forbliver under magistrats 4. afdeling.

1. april: Regnskabsåret omlægges fra 1/4–31/3 til kalenderåret.

1. maj: Stationsbemanning på 2 hold à 6 mand påbegyndes. Vagtmesteren placeres som fører på sprøjten.

7. august: Det første nødkaldeanlæg («omsorgsalarm») sættes i drift.

- 1979 16. januar: Ny 3-cifret automatcentral erstatter H- og K-centralerne.
29. marts: Miljøberedskabsplan for Københavns kommune udsendes.
2. april: Trykflasker med 300 atm. tryk til brandvæsenets trykluftapparater indføres.
1. juni: Hovedsamarbejdsudvalget vedtager oprettelse af indstillingsnævn fra 1/7 1979.
1. december: Udrykningen til gadealarmer på Frederiksberg reduceres til en sprøjte.
- 1980 1. marts: Gensidig samarbejde ved sekundære brand- og ambulanceudrykninger med omegnens brand- og redningskorps iværksættes.
28. april: Begyndende reducere af udrykningen til visse automatiske brandalarmeringsanlæg.
30. april: Laboratoriet på station D nedlægges.
1. juni: Røgdykkertjenestens 50 års jubilæum.
1. oktober: Stationsbemanding på 2 hold à 6 mand er nu gennemført.
1. oktober: Nye bestemmelser om samarbejde og samarbejdsudvalg træder i kraft.
28. oktober: Station A's 100 års jubilæum.
- 1981 16. marts: Brandvæsenet overgår til rådhusets telefoncentral.
18. maj: Rådighedsvagt vedrørende nødkaldeanlæg oprettes ved STT.
1. juni: Den første ambulance renoveres.
- 1982 22. marts: Hovedsamarbejdsudvalget vedtager regler for forfremmelsesnævn ved Københavns Brandvæsen.
26. maj: Det 2. europæiske brandmandsmesterskab i atletik afholdes på Østerbro stadion.
5. oktober: Munderingsdepot, sadelmagerværkstedet og depot for ambulancemateriel flyttes fra station H til station D.

- 1983 1. januar: Den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid for det døgnvagtgørende personel nedsættes fra 56 timer til 48 timer ugentligt, svarende til 15 vagter pr. år. Antallet af vagter reduceres successivt i perioden 1/1 1983–2/5 1987, hvor en nedsættelse af vagttiden med de 15 vagter årligt gennemføres fuldt ud. Samtidigt tilgodeses arbejdsmiljølovgivningen.
1. januar: Administrationen af rengøringen overføres fra økonomi- og lønafdelingen til afdeling III.
1. januar: En stilling som korpsambulancemester nyoprettes.
10. januar: Udrykningsstyrken reduceres, idet sprøjteholdet, station H, og stigeholdet, station A, nedlægges.
1. april: Lov om begrænsning af løn under sygdom (karensdag) træder i kraft.
1. juli: Brandvæsenets slukningsområde i Hvidovre kommune reduceres.
3. november: Den første renoverede afprodsstige tages i brug. Renoveringen omfatter bl. a., at stigen nu betjenes ved motorkraft.
- 1984 19. marts: Røgdykkerdepotet og røgdykkerværkstedet overflyttes fra station V til station D.
10. maj: De hidtidige brandmandsbælter udgår af den personlige udrustning. Nye bælter indgår i køretøjernes pakninger som et »pladsbælte«.
12. juli: Brandvæsenet starter med at bekæmpe følgeskader efter brand (SKAFOR).
19. september: Brandskolens 50 års jubilæum fejres.
11. oktober: De første gadealarmer nedtages.
21. oktober: Station F's 100 års jubilæum fejres.
12. november: De 2 første enmandsbetjente ambulancer tilgår sygetransporttjenesten.
- 1985 1. januar: Bemandingen på Havnevæsenets brandstation i Prøvestenshavnen (station P) reduceres ad to gange fra 4 til 2 mand.

18. februar: Radioværksted og telegrafværksted sammenlægges i en kommunikationstjeneste.
1. maj: Et nyt tjenestereglement træder i kraft og erstatter tjenestereglement og instrukser fra 1945.
- 6.–8. juni: Det 12. Nordiske Brandteknikermøde afholdes i Ålborg og København.
15. august: Opkrævning af betaling for »blinde« alarmer, der forårsages af manglende tilsyn med og tekniske fejl i automatiske brandalarmeringsanlæg påbegyndes.
1. november: Et 2-årigt forsøg med en lægeambulance bemanded med en læge og en brandmand indledes.
- 1986 1. januar: Ny struktur i Civilforsvaret for Storkøbenhavn træder i kraft, hvorved bl. a. det københavnske civilforsvars personaleadministration overføres til administrationskontoret i Hedehusene.
1. januar: Ambulance H 1 omlægges fra døgnambulance til dagambulance (mandag-fredag kl. 08⁰⁰–16³⁰).
7. februar: Den sidste af de i medfør af brandsikringsloven opsatte stiger i gårde fjernes.
10. april: Alternativ radioalarmering fra alarmcentralen til stationerne sættes i drift.
1. maj: Den døgnbemandede færdselsvogn på station H nedlægges.
29. maj: Den sidste offentlige gadealarm (uden for Cirkusbygningen) inddrages.
6. juni: Borgerrepræsentationen behandler betænkningen fra et nedsat 11-mandsudvalg til undersøgelse af brandvæsenes forhold. Udvlgsbetænkningen vedtages enstemmigt.
3. oktober: Anskaffelse af nye motorsprøjter påbegyndes. De 3 første males forsøgsvis gule.
- 1987 1. januar: Folketallet i Københavns kommune er 469.532.
1. januar: Lov om begrænsning af løn under sygdom (karensdag) ophæves.

Brandvæsenet er hvert år behjælpelig med at rejse byens juletræ på Rådhuspladsen.

- 1. januar: 39 timers arbejdsuge indføres.
- 1. januar: Brandvæsenet overtager slukningspligten i en del af Rødovre kommune.
- 1. maj: En ny vagtordning med 7 roder, hvoraf 2 på vagt træder i kraft.
- 1. maj: Døgnambulancerne A, F II og T II nedlægges. Samtidig indføres 9 dag/aftenambulancer (incl. den eksisterende på station H) placeret således, at kørselsbehovet tilfredsstilles bedst muligt.

Bemærkelsesværdige indsatssituationer 1970–1987

- 1970 17. august: Ved et slukningsarbejde, der på sit højeste omfattede en indsats med 21 strålerør i brug, lykkedes det at begrænse en brand på en tømmerplads i Uplandsgade 40 til ca. 1/3 af tømmerpladsens 9.800 m².
17. oktober: Ved den 6. brand samme år i ejendommen Absalonsgade 31 A og B blev 5 personer reddet ned med brug af stiger og 2 personer reddet i springtæppet.
- 1971 23. januar: Springtæppet var igen i brug ved en brand i Colbjørnsensgade 7. Det blev beordret i beredskab for det tilfælde, at en opskræmt kvinde skulle springe. Pludselig og uden varsel sprang en mand fra 4. sal i sidefløjen og blev opfanget i springtæppet.
24. april: Brand i en gammel beboelseejendom Strandgade 40 på Christianshavn, 2 mennesker indebrændte, 2 blev reddet i springtæppet.
2. juni: Lagerbygning med brandfarlige væsker nedbrændte på Blaakilde Møllens Fabriker, Dortheavej 32. Det lykkedes, ved at holde 3 tanke med 3.000 l brandfarlig væske nedkølet, at hindre branden i at udvikle sig yderligere.
28. juni: 2 lagerhaller for malerverer m.m., i alt ca. 1.500 m², udbrændte ved en brand i Københavns kommunes kørselsafdeling, Enghavevej 82.
5. og 6. august: Blev store mængder sojabønner ødelagt ved en brand i A/S Dansk Sojakagefabriks siloanlæg på Islands Brygge.
28. august: Ungarnsk maskine med 34 ombord styrtede ned i Øresund ud for Saltholm, 31 druknede. Dykkere fra brandvæsenet deltog i det vanskelige eftersøgnings- og redningsarbejde.

- 1972 11. februar: Under slukningsarbejde af en brand i en gryde med harpiks i Dansk Farve- og Lakfabriker A/S, Finsensvej 36 på Frederiksberg, indtraf en eksplosion, hvorved 15 brandfolk fra København og Frederiksberg samt 2 arbejdere blev forbrændt, flere alvorligt vorligt.
1. maj: Medens brandmændene på den lokale brandstation var ude til anden ildløs, måtte mandskab fra den sammensatte udrykning løse et omfattende redningsarbejde ved en brand i en beboelsesejendom, Abel Cathrines Gade 9. 35 personer blev bragt ned ved hjælp af stiger.
26. juni: Ca. 1.000–1.200 m² værkstedsbygninger nedbrændte på Gammel Køge Landevej 75. Flere beholdere og trykflasker, bl.a. 2 acetylgasflasker sprang; den ene blev slynget 150 m gennem luften og gik gennem trætaget på fabriksbygningen.
26. august: Ved en brand i kælderen til Kødbyens maskinhus, Ingerslevsgade 56, blev rør til køleanlæg så kraftigt opvarmet, at der skete udslip, der medførte en større amoniaksky.
29. november: En voldsom brand i Danske Oliemøller A/S, Bryggergade 2, krævede en indsats fra 80 mand til slukningsarbejdet og sikring af nærliggende lagertanke for linolie.
- 1973 5. marts: Endnu engang, efter at brandvæsenet i 1967 gik fra tung til let dykkerudstyr, lykkedes det at redde en druknet person op så betids, at et meningsfyldt liv blev bevaret, denne gang en 6 årig dreng, der blev hentet op fra kanalens bund i Overgaden neden Vandet ud for nr. 47. Fra 1967 til 1987 er det med sikkerhed lykkedes 12 gange.
20. maj: Formentlig som følge af kortslutning opstod en meget farlig brand, Herluf Trolles Gade 26 B, der gjorde ejendommens trapper umulige at benytte, samtidig med at stigerejsningsmulighederne var meget begrænsede. Det lykkedes dog brandvæsenet at redde

alle ud, 13 personer med springtæppe og 3 ved hjælp af håndstiger.

20. maj: For 2. gang inden for samme døgn stod brandvæsenet overfor en stor redningsindsats. Ved en påsat brand i beboelsesejendommen, Saltholmsvej 6, blev 5 personer reddet ned i springtæppet.

18. juni: En af brandvæsenet vel kendt adresse, Åbenrå 16, nedbrændte. I løbet af de foregående 20 år havde der været ikke færre end 20 udrykninger til denne ejendom, der efter kendelse i boligkommissionen ikke måtte benyttes til beboelse, men dog til stadighed rummede et ukendt og til stadighed skiftende antal mennesker, 2 blev reddet i springtæppet, 1 indebrændte.

15. juli: Nedbrændte pakhus (Rønberg Legetøj), Dronningens Tværgade 8. En ulidelig varme og meget vanskelige adgangsforhold, dels i det sammenbyggede kompleks og dels i selve pakhuset, forsinkede slukningsarbejdet.

1. september: Vester Voldgade 23, Hotel Hafnia. Forsinket alarmering og mangelfuld varsling af hotellets gæster sammenholdt med, at døre mellem trappen og hotelgangen var fastholdt i åben stilling, at trappevægge og lofter var beklædt med tynde træfiberplader, satte brandvæsenet overfor en krævende redningsindsats, som primært løstes v. h. a. drejestiger med påsat kurv. 24 blev reddet ned med stiger, 35 omkom i det delvis udbrændte hotel.

7. september: Ved et sammenstød mellem 2 S-tog i tunnelåbningen Øster Voldgade indbragtes ca. 30 personer til hospitaler, 2 dræbte, 5 hårdere og resten lettere kvæstede. 6 personer var fastklemmt og måtte skæres fri.

17. oktober: Nedbrændte forbygning og sidebygninger til Vesterbrogade 58. Adgang til det sammenbyggede kompleks kunne stort set kun ske fra den flammeomspændte portgennemgang mod Vesterbrogade. Fra forbygningen blev 7 personer reddet ned ved

hjælp af stiger. Branden krævede en indsats fra 85 mand. 1 vandkanon og 21 strålerør blev anvendt.

29. oktober: En svensk sømand og en ung dansk pige indebrændte på en coaster i havnen ved Islands Brygge. Det lykkedes kaptajnen at redde en mand med livsfarlige forbrændinger ud.

1974 29. marts: Ved en brand i en saneringsmoden ejendom Slotsgade 2 opstod panik og en mand sprang, inden springtæppet var klart.

22. maj: 2 samtidige påsatte brande indenfor samme fabrikskompleks stillede – sammen med vanskelige tilkørsels- og adgangsforhold – brandvæsenet overfor et stort slukningsarbejde på Frederikssundsvej 254.

27. juli: En brand i bl.a. sække med palmekerner i lastrummet på M/S Sargodha, der lå ved kaj i Frihavnen, blev bekæmpet med letsaum. Ved slukningsarbejdet medgik ca. 4.200 l skumvæske.

1975 29. juni: 2 bygninger tilhørende »Nordisk Råstof Co« Gittervej i Frihavnen, tæt pakket med ca. 1.800 tons papirballer og papirruller (affaldspapir), brændt. (Samme objekt brandhæret den 15/11 1964 og 9/3 1975).

19. september: Ved en påsat brand, med henblik på forsikringsvindel, udbrændte hele 5. salen og tagetagen med et grundareal på 1.100 m² på pakhus D, Dampfærgevej 21–23. Branden måtte, på grund af den voldsomme varme, efter flere forgæves forsøg, bekæmpes ved udvendig slukning.

11. november: 9 mennesker indebrændte, 5 blev reddet i springtæppet, flere dog hårdt kvæstet ved en påsat brand i en saneringsmoden beboelsesejendom i »Den sorte Firkant«, Stengade 20. Branden, der startede som en kælder-trappebrand kunne uhindret brede sig til hele bygningen på grund af den utilstrækkelige adskillelse mellem lejlighederne og trapperum. Flugt-

mulighederne via trapperne var udelukket på grund af den ringe adskillelse mellem hoved- og bitrappe.

- 1976 21. februar: Fabriksbygning i 3 etager udlejet til »Master Plastic A/S«, Øresundsvej 147 udbrændte og styrtede 7 timer efter alarmeringen sammen.
15. april: En farlig situation indtraf, da der opstod brand i den bageste vogn i et S-tog mellem Østerport og Nørreport. Alle passagerer kom dog uskadt ud på Nørreport station.
- 1978 5. januar: Et mindre, men fredet pakhuis, der dannede rammen omkring et bådebyggeri, brændte på Wilders Plads.
30. maj: Flere lagerbygninger og garager på Sie Lak- og Farvefabriker A/S, Krimsvvej 13, indeholdende bl. a. råvarer og færdigvarer brændte. Det lykkedes at hindre branden i at nå et større oplag af 200 l's tromler med brandfarlige væsker.
1. oktober: I Nyhavn 31 brændte et 3-etagers ældre bygningskompleks.
24. oktober: Lagerhal med tilbygninger Halmtorvet 9, indeholdende effekter fra hittegodskontoret brændte. Rustskaller fra den ikke særlig ofte brugte blinde vandforsyningsledning sinkede 1. indsatsen.
- 1979 29. januar: Ved den 1. aktion af sin art her i landet besatte 15 iranske studerende et lokale i den iranske ambassade Grønningen 5. Brandvæsenet var i første omgang kaldt med melding om en springtæppeaktion, senere holdtes køretøjerne »stand by« for det tilfælde, at ildløs skulle opstå. Situationen løstes uden konfrontation efter 8 timer.
6. maj: I Blågårdsgade 36 A–D nedbrændte en fabriksbygning på 6 etager à 400 m². 2 personer blev reddet ned fra taget med drejestige.
- 1980 20. februar: Regionaltog med passagerer på vej mod

hovedbanegården kørte ind i et rangerende tog. Et stort antal blev kvæstet, heraf var 4 klempt fast og måtte skæres fri.

21. maj: En tidligere fabriksbygning på 1.500 m² samt træskure og overdækninger bl.a. med et stort oplag af granuleret polystyrenskum på en tidligere tømmerplads på 2.700 m² på Lyngbyvej 168 udbrændte.

15. juli: En sikkerhedsklap havde forskubbet sig ovenpå ekstraktøren på Dansk Sojakagefabriks ekstraktionsanlæg, Islands Brygge 59–63 og store mængder ekstraktionsbenzin var dermed sluppet ud og antændtes. En halv time forinden var politi og brandvæsen kaldt til stedet på grund af udslippet af benzin. Seks brandfolk, 5 politibetjente og 16 medarbejdere fra Dansk Sojakagefabrik kom til skade ved ulykken, som siden blev opgjort til den største danske forsikrings-skade siden 2. verdenskrig.

16. december: Efter i 1. omgang at have slukket branden i et kajpakhuis, Islands Brygge 28, blev det indsatte mandskab trukket ud inden en uundgåelig overtænding indtraf i det oliemættede pakhuis på 1.800 m², fyldt op med kopra. Under slukningsindsatsen havde den rejste snorkel stødt på en rørbro, således at snorklen med en mand i kurven blev udsat for kraftig strålevarme og i en periode ikke kunne flyttes.

- 1981 28. maj: En forholdsvis simpel brand på et begrænset område af en 2.000 m² stor lagerhal, Jenagade 22, Philips A/S, udviklede en kraftig røg, der medførte omfattende korrosionskade og store økonomiske tab.
18. juni: Et pakhuis med et grundareal på 20 × 80 m, tilhørende forsvaret og beliggende på Refshalevej 1–3, udbrændte totalt.
- 1982 22. maj: En blev dræbt og 4 kvæstet ved en brand i beboelsesejendommen Søllerødgade 50. Ejendommen

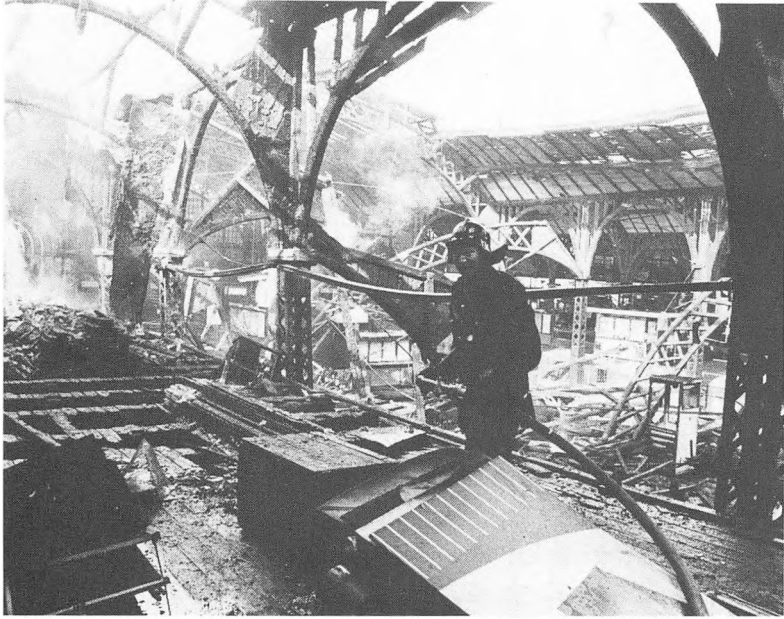
En tagbrand i december 1981 slukkes fra toppen af en stige.

var trods påbud og dom ikke brandsikret efter »lov om brandsikring af beboelsesejendomme«.

27. oktober: Ved en af efterkrigstidens største danske brande nedbrændte Pia-Lys fabriken, Viborggade 78. Flere omliggende beboelsesejendomme blev antændt af strålevarme og ca. 50 personer måtte evaku-

eres. 146 mand var indsat i slukningsarbejdet, bl. a. ved betjening af 26 strålerør og 7 vandkanoner.

- 1983 18. januar: 2 blev dræbt og 2 kvæstet, da en tagkonstruktion med kobbertag i et kraftigt stormvejr blæste fra forbindelsesbygning over passagen til Prins Jørgens Gård ned på Christiansborg Slotsplads.
16. april: Umiddelbart inden røgdykkerne nåede frem ved en brand i en lejlighed Fredericiagade 82, kastede en mor først sit barn ned i springtæppet og sprang derefter selv ned fra 6. sal. Moderen blev hårdt kvæstet.
2. maj: En lejlighedsbrand Hellebækgade 9, der havde bredt sig til tagetagen, udviklede sig på grund af manglende brandmure til en omfattende tagbrand over mange opgange. Ved branden blev en 28-årig brandmand så hårdt kvæstet, at han senere døde.
24. maj: Eksplosion i benzindampe i kælderen under en tankstation i Vermlandsgade kostede en ung mand livet. 5 blev kvæstet. Tankstationen blev totalt raseret ved eksplosionen.
1. september: På 10-års dagen for branden på Hotel Hafnia opstod brand på Hotel Metropol, Viktoriagade 2-4, hvorunder 6 personer blev reddet ned ved hjælp af redningsstiger og 6 andre reddet ned ad trappen.
31. december: 23 mennesker kom til skade ved et færdselsuheld mellem en bus og en personbil i Bredgade/Palægade.
- 1984 19. juli: Efter et voldsomt regnskyl var et ca. 1 km² stort område mellem Valbyparken og Stubmøllevej oversvømmet. Brandvæsenet arbejdede i mange timer med oppumpning af vand og afbødning af skaderne.
4. august: Benzinudslip fra et tankanlæg Ved Vesterport medførte bl. a., at al togtrafik mellem Vesterport og Hovedbanegården måtte standses. Brandvæsenet foretog opslugning af benzin fra sporarealet samt en underjordisk garage ved siden af tankanlægget.

Fra branden på Hovedbanegårdens perrontag 21. marts 1986.

1985 Feb.–marts: En større olieforurening omkring Prøvestenen krævede en koordineret indsats fra flere myndigheders side. Brandvæsenets pionertjeneste var engageret i bekæmpelsen i over en uge.

21. april: På grund af anvendelsen af træfiberplader udviklede en brand i en villa Strandøre 7 sig så eksplosionsagtigt, at det trods en forceret indsats af bl. a. røgdykkere ikke lykkedes at trænge ind i tide til at redde 2 personer ud.

22. juli: Ved 2 næsten samtidige bombeattentater nåede den internationale terrorisme Danmark. Den ene bombe ramte North West Orient Airlines kontor på Gl. Kongevej, hvor 3 forbipasserende mænd forbrændtes alvorligt, den ene døde 20 dage efter. Den anden bombe anrettede skader på den jødiske synagoge i Krystalgade. Begge steder var brandvæsenet hurtigt til stede og forestod den nødvendige transport af sårede samt sikring af omgivelserne.

15. september: Undervejs til en eksplosion Venders-

gade 16 indtraf en dramatisk udvikling, da terrorbombe nr. 2 eksploderede umiddelbart foran hovedbrandstationens køretøjer, da de passerede. Nr. Farimagsgade 40. Efterfølgende forestod brandvæsenet et stort arbejde med afdækning af ca. 2.000 ruder.

30. oktober: Ca. 500 m² papirballe i ca. 7 meters højde brændte på firmaet Makirs lager for genbrugspapir, Banevingen 6. Da alarmer indløb fra et automatisk brandmelderanlæg blev en sprøjte afsendt. Det blev dog hurtigt klart, at en større assistance var påkrævet, da sprøjten ved ankomst stod overfor en overvældende brand, der truede nærtstående jernbanevogn med kosangas samt en freontank.

1986 21. marts: En voldsom brand i hovedbanegårdens personbygning nåede kun at anrette skade på tagkonstruktionen over spor 11 og 12.

1987 1. maj: Ved en brand i en fordelingscentral for varme m.m. kl. 00⁴⁰ på Frederiksberg Hospital opstod svær røgfyldning af et sengeafsnit. Evakueringen af 30 patienter forløb uden alvorlige røgforgiftninger, men gav et forvarsel om de problemer, der vil kunne opstå, såfremt spørgsmålene i forbindelse med overbelægning og anbringelse af senge på gangene ikke løses.

